

Zarząd Gminy Opatówek

„Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Opatówek”

Załącznik Nr 1
do Uchwały Nr 117/99
Rady Gminy Opatówek
z dnia 29.12.1999 roku

Autor opracowania:
Pracownia Urbanistyczno-Architektniczna
Architekt Janusz Wypych
Skład zespołu:
Janusz Wypych
Anna Kania
Jan Adam Kłysz
Sylwia Kubacka
Maria Mikołajczyk
Przemysław Matczak
Jan Kubiak

Opatówek, grudzień 1999 rok

UCHWAŁA NR 117/99
RADY GMINY OPATÓWEK
z dnia 29 grudnia 1999 roku

w sprawie „*Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Opatówek*”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 1996r. Nr 13, poz. 74 z późniejszymi zmianami) oraz art. 6 ust. 6 ustawy z dnia 7 lipca 1994 roku o zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 1999 roku Nr 15, poz. 139 z późniejszymi zmianami) Rada Gminy Opatówek uchwala, co następuje:

§ 1.

Przyjmuje się za obowiązujące przedstawione przez Zarząd Gminy Opatówek „*Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Opatówek*” zwane dalej „*Studium*”.

§ 2.

Studium składa się z:

1. TEKSTU STUDIUM	- stanowiącego załącznik nr 1 do niniejszej uchwały,
2. PLANSZY STUDIUM	- stanowiącej załącznik nr 2 do niniejszej uchwały.

§ 3.

Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Gminy Opatówek.

§ 4.

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

PRZEWODNICZĄCY
Rady Gminy
mgr Stefan Kobierski

UZASADNIENIE

do Uchwały Nr 117/99 Rady Gminy Opatówek z dnia 29 grudnia 1999 roku w sprawie „*Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Opatówek*”

Określenie polityki przestrzennej gminy - zgodnie z zapisami ustawy z dnia 7 lipca 1994 roku o zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 1999 roku Nr 15, poz. 139 z późniejszymi zmianami) - następuje w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

W oparciu o to zobowiązanie Rada Gminy Opatówek w dniu 13 lutego 1998r. podjęła Uchwałę nr 204/98 w sprawie: przystąpienia do sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Opatówek.

Zarząd Gminy Opatówek powierzył opracowanie *Studium, Pracowni Urbanistyczno-Architektonicznej Janusz Wypych z Kalisza.*

Prace nad *Studium* zostały ujęte w kolejnych fazach i obejmowały:

- fazę metodyczną określającą problematykę oraz tryb opracowania *Studium*,
- fazę diagnozy stanu, w której zebrano najważniejsze informacje o gminie, dotyczące jej zainwestowania, stanu środowiska przyrodniczego i kulturowego, powiązań komunikacyjnych, potencjału gospodarczego, itp.,
- fazę uwarunkowań obejmującą:
 - a) uwarunkowania zewnętrzne wynikające zarówno z położenia gminy, jak i polityki przestrzennej regionu i państwa,
 - b) uwarunkowania wewnętrzne rozwoju w odniesieniu do wszystkich elementów życia gminy,
- fazę kierunków, w ramach której określono, docelową politykę przestrzenną gminy przy uwzględnieniu uwarunkowań jej rozwoju.
- fazę wniosków, w której podano wnioski wynikające z prac nad *Studium* oraz zestaw miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego niezbędnych do opracowania w przyszłości.

Studium poddane zostało procesowi opiniotwórczemu zgodnie z zapisami ustawy z dnia 7 lipca 1994 roku o zagospodarowaniu przestrzennym.

„*Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Opatówek*” daje podstawy do dalszego prężnego rozwoju gminy zgodnie z przyjętym celem głównym, tj. zapewnienie mieszkańcom warunków umożliwiających wzrost poziomu życia przy jednoczesnej ochronie walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz zachowania ładu przestrzennego.

W tym kształcie „*Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Opatówek*” może być przedstawione Radzie Gminy do uchwalenia.

WOJT
mgr inż. Jan Wojt

SPIS TREŚCI

1. FAZA PIERWSZA – METODOLOGIA PRAC NAD STUDIUM

1.1	Podstawa prawna opracowania	str. 5
1.2	Organ upoważniony do sporządzania Studium	str. 5
1.3	Autor Studium	str. 5
1.4	Cel opracowania	str. 5
1.5	Zakres obszarowy opracowania	str. 5
1.6	Zakres merytoryczny opracowania	str. 5
1.7	Znaczenie Studium	str. 5
1.8	Studium a miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	str. 6
1.9	Studium a polityka przestrzenna państwa	str. 6
1.10	Obowiązująca procedura sporządzenia Studium	str. 6
1.11	Poszczególne fazy prac nad Studium	str. 7
1.12	Elementy składowe Studium	str. 7
1.13	Forma przyjęcia Studium	str. 8
1.14	Obowiązujący stan prawny w zakresie gospodarki przestrzennej na terenie gminy	str. 8

2. FAZA DRUGA – DIAGNOZA STANU

2.1	Związki gminy z regionem	str. 10
2.1.1	Położenie gminy	str. 10
2.1.1.1	Położenie gminy na mapie administracyjnej kraju	str. 10
2.1.1.2	Położenie gminy w województwie wielkopolskim	str. 10
2.1.1.3	Położenie gminy w powiecie kaliskim	str. 10
2.1.1.4	Położenie gminy w makroregionie	str. 10
2.1.1.5	Położenie gminy w odniesieniu do urzędów administracji specjalnej	str. 11
2.1.1.6	Położenie gminy w odniesieniu do organizacji terytorialnej kościoła rzymskokatolickiego	str. 11
2.1.2	Powiązania przyrodnicze	str. 12
2.1.2.1	Położenie fizyczno-geograficzne	str. 12
2.1.2.2	Budowa geologiczna i surowce mineralne	str. 12
2.1.2.3	Rzeźba terenu	str. 13
2.1.2.4	Klimat	str. 13
2.1.2.5	Wody powierzchniowe i podziemne	str. 14
2.1.2.6	Gleby	str. 18
2.1.2.7	Lasy	str. 19
2.1.2.8	Obszary prawem chronione	str. 22
2.1.2.9	Świat zwierząt	str. 23
2.1.2.10	Hałas	str. 23
2.1.2.11	Promieniowanie niejonizujące	str. 24
2.1.2.12	Ochrona radiologiczna	str. 24
2.1.3	Powiązania historyczne	str. 25
2.1.4	Powiązania społeczne	str. 27
2.1.5	Powiązania gospodarcze	str. 27
2.1.6	Powiązania komunikacyjne	str. 28
2.1.6.1	Drogownictwo	str. 28

2.1.6.2	Kolej	str. 28
2.1.7	Powiązania w zakresie transportu	str. 29
2.1.7.1	Transport osobowy	str. 29
2.1.7.2	Transport towarowy	str. 29
2.1.8	Powiązania w zakresie gospodarki przestrzennej	str. 29
2.1.9.	Powiązania w zakresie infrastruktury technicznej	str. 30
2.1.10	Powiązania gminy z regionem - podsumowanie	str. 31
2.2	Aktualny stan zagospodarowania gminy	str. 33
2.2.1	Sfera społeczna	str. 33
2.2.1.1	Osadnictwo	str. 33
2.2.1.2	Demografia	str. 36
2.2.1.3	Rynek pracy	str. 46
2.2.1.4	Gospodarka mieszkaniowa	str. 52
2.2.1.5	Obsługa ludności	str. 54
2.2.1.6	Poziom jakości życia	str. 63
2.2.2	Środowisko kulturowe	str. 67
2.2.2.1	Osadnictwo	str. 67
2.2.2.2	Obiekty wpisane do rejestru zabytków	str. 69
2.2.3	Środowisko przyrodnicze	str. 71
2.2.3.1	Morfologia	str. 71
2.2.3.2	Budowa geologiczna	str. 71
2.2.3.3	Klimat	str. 74
2.2.3.4	Zagrożenia czystości powietrza	str. 76
2.2.3.5	Zagrożenia hałasem	str. 77
2.2.3.6	Zagrożenia promieniowaniem niejonizującym	str. 78
2.2.3.7	Wody powierzchniowe	str. 78
2.2.3.8	Wody podziemne	str. 84
2.2.3.9	Gleby	str. 88
2.2.3.10	Szata roślinna	str. 93
2.2.3.11	Świat zwierzęcy	str. 101
2.2.4	Sfera gospodarcza	str. 103
2.2.4.1	Rolnictwo	str. 103
2.2.4.2	Działalność gospodarcza	str. 114
2.2.5	Infrastruktura techniczna	str. 116
2.2.5.1	Wodociągi	str. 116
2.2.5.2	Kanalizacja	str. 125
2.2.5.3	Odpady stałe	str. 126
2.2.5.4	Zaopatrzenie w ciepło	str. 127
2.2.5.5	Gazociągi	str. 127
2.2.5.6	Energetyka	str. 128
2.2.5.7	Telekomunikacja	str. 128
2.2.5.8	Drogownictwo	str. 133

3. FAZA TRZECIA – UWARUNKOWANIA ROZWOJU GMINY

3.1	Uwarunkowania zewnętrzne	str. 136
3.2	Uwarunkowania wewnętrzne	str. 137

4. FAZA CZWARTA – KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

4.1	Cele rozwoju gminy	
4.2	Polityka przestrzenna	str. 142
4.2.1	Kierunki ochrony walorów środowiska przyrodniczego	str. 142
4.2.2	Kierunki ochrony walorów środowiska kulturowego	str. 149
4.2.3	Kierunki kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy	str. 152
4.2.4	Kierunki rozwoju infrastruktury społecznej	str. 159
4.2.5	Kierunki rozwoju systemu komunikacyjnego	str. 159
4.2.6	Kierunki rozwoju infrastruktury technicznej	str. 160
4.2.7	Strefy funkcjonalno-przestrzenne	str. 163

5. FAZA PIĄTA - WNIOSKI

str. 165

1. FAZA PIERWSZA - METODOLOGIA PRAC NAD STUDIUM

1.1. Podstawa prawna opracowania

- a.) Podstawową ustawą regulującą zagospodarowanie przestrzenne na terenie kraju, województwa a przede wszystkim gminy jest ustawa z dnia 7 lipca 1994 roku o zagospodarowaniu przestrzennym (tj. Dz.U. z 1999 roku Nr 15, poz. 139 z późniejszymi zmianami). Nakłada ona na organa gminy obowiązek sporządzenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.
- b.) Podstawą do podjęcia przez Zarząd Gminy Opatówek prac nad „*Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Opatówek*” jest uchwała Nr 204/98 Rady Gminy Opatówek z dnia 13 lutego 1998 roku w sprawie: przystąpienia do sporządzenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Opatówek.

1.2. Organ upoważniony do sporządzenia Studium

Organem odpowiedzialnym za sporządzenie „*Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Opatówek*”, zgodnie z art. 6 ust. 2 ustawy z dnia 7 lipca 1994 roku o zagospodarowaniu przestrzennym, jest Zarząd Gminy Opatówek.

1.3. Autor Studium

Autorem „*Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Opatówek*” jest *Pracownia Urbanistyczno - Architektoniczna*, której właścicielem jest architekt *Janusz Wypych*.

1.4. Cel opracowania

Celem tego dokumentu jest określenie długofalowej polityki przestrzennej gminy, w odniesieniu do wszystkich komponentów życia gminy, przy uwzględnieniu zarówno zewnętrznych jak i wewnętrznych uwarunkowań rozwoju gminy.

1.5. Zakres obszarowy opracowania

Studium obejmuje swym zasięgiem terytorium całej gminy.

1.6. Zakres merytoryczny opracowania

Studium uwzględnia wszystkie elementy życia gminy zachodzące na jej terytorium oraz elementy zewnętrzne wpływające na jej funkcjonowanie.

1.7. Znaczenie Studium

Studium jest to element miejscowego planowania przestrzennego. Stanowi tzw. akt kierownictwa wewnętrznego. Bezpośrednio wiąże ono organa gminy w tym zakresie. Nie jest jednak prawem miejscowym na terenie gminy i nie stanowi podstawy wydawania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, stąd nie wiąże członków wspólnoty samorządowej.

Znaczenie *Studium* jest jednak bardzo duże, chociażby z uwagi na fakt, iż w wielu gminach będzie to jedyny dokument, który swym zasięgiem obejmuje całe terytorium gminy, jak również ze względu na bardzo szeroką problematykę, obejmującą wszystkie elementy życia gminy.

1.8. *Studium* a miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Choć *Studium* nie jest prawem miejscowym to wpływa jednak pośrednio, na jego kształt. W *Studium* określa się granice terenów, dla których opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego jest obowiązkowe. Ponadto w ustawie o zagospodarowaniu przestrzennym zapisano obowiązek badania w toku sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ich spójności z polityką przestrzenną gminy określoną w *Studium*.

1.9. *Studium* a polityka przestrzenna państwa

Zgodnie z zapisami ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym *Studium* winno uwzględniać uwarunkowania, cele, i kierunki polityki przestrzennej państwa na obszarze województwa.

Polityka przestrzenna państwa (w zapisach ww. ustawy) formułowana jest na dwóch poziomach, tj.:

- a.) krajowym - w postaci koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju,
- b.) wojewódzkim - w postaci studium zagospodarowania przestrzennego województwa.

1.10. Obowiązująca procedura sporządzenia *Studium*

W ustawie o zagospodarowaniu przestrzennym wprowadzono jedynie trzy proceduralne obowiązki do spełnienia w toku sporządzenia *Studium*, tj.:

- a.) podjęcie uchwały przez Radę Gminy o przystąpieniu do sporządzenia *Studium*,
- b.) wymóg zaopiniowania *Studium* z organami wymienionymi w art. 18, ust. 2 pkt. 4 ustawy, tj. organami uzgadniającymi projekty miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- c.) uchwalenie *Studium* przez Radę Gminy.

Procedurę sporządzenia „*Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Opatówek*” rozszerzono w stosunku do tej, określonej w ustawie, uznając iż tak ważny dokument dla Gminy winien być opracowany z udziałem szerokiego grona osób i instytucji.

Stąd w celu umożliwienia społeczności lokalnej wypowiedzenie się na temat przyszłej polityki przestrzennej gminy, w gazecie „*Ziemia Kaliska*” z dnia 22 stycznia 1999 roku Nr 6 zamieszczono komunikat prasowy, w którym Zarząd Gminy Opatówek powiadomił wszystkich zainteresowanych o przystąpieniu do sporządzenia „*Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Opatówek*” oraz o możliwości wpisania się w tok jego sporządzenia poprzez składanie wniosków, postulatów, uwag oraz wszelkich informacji dotyczących sposobu zagospodarowania gminy oraz przewidywanych zamierzeń inwestycyjnych na jej terenie. Ogłoszenia tej samej treści przekazano

Radom Sołeckim w celu zamieszczenia na tablicach ogłoszeń w poszczególnych wsiach gminy.

Drugim elementem, wykraczającym poza przewidzianą w ustawie procedurą prac nad *Studium*, jest wystąpienie do wszystkich najważniejszych jednostek administracji samorządowej i rządowej zarówno stopnia powiatowego jak i wojewódzkiego, w którym powiadomiono o rozpoczęciu prac nad *Studium* oraz poproszono o przekazanie wszystkich niezbędnych informacji w celu ich wykorzystania w niniejszym opracowaniu. Wystąpienie to skierowano również do wszystkich ościennych gmin, w celu poznania zamierzeń tych gmin co do zagospodarowania terenów przygranicznych i dokonania próby skorelowania ustaleń niniejszego opracowania z istniejącymi bądź będącymi w trakcie sporządzenia dokumentami tego typu jednostek sąsiednich.

Istotną sprawą jest również poznanie zamierzeń inwestycyjnych największych firm i jednostek działających na terenie gminy, zarówno tych zarządzających infrastrukturą techniczną czy społeczną jak i prywatnych. Stąd wystąpienie z prośbą o sformułowanie stosownych wniosków skierowano również do nich.

1. 11. Poszczególne fazy prac nad *Studium*

W niniejszym opracowaniu wyodrębniono cztery (poza niniejszym rozdziałem) podstawowe fazy prac nad *Studium*:

- a.) Faza diagnozy stanu - to etap, w którym zostały zebrane wszystkie dostępne informacje o gminie jak również jej powiązań z regionem. Baza ta została stworzona zarówno poprzez inwentaryzację bezpośrednio przeprowadzoną na terenie gminy jak i poprzez informacje zebrane od szeregu instytucji, przedsiębiorstw, osób fizycznych oraz z dostępnych dokumentacji czy wynikające z aktów normatywnych gminy i organów administracyjnych wyższych szczebli. W fazie tej zebrane dane zostały ocenione. W ten sposób otrzymano stan istniejący oraz jego ocenę.
- b.) Faza uwarunkowań - to etap, w którym na bazie wszelkich informacji zebranych w toku prac inwentaryzacyjnych, dokonano ich przetworzenia w celu określenia uwarunkowań przestrzennego rozwoju gminy. Zostały one przedstawione w podziale na uwarunkowania zewnętrzne (szanse i zagrożenia) i uwarunkowania wewnętrzne (silne strony i słabe strony).
- c.) Faza kierunków - to etap, w którym przy uwzględnieniu uwarunkowań przestrzennego rozwoju gminy (zarówno tych pozytywnych jak negatywnych) określono kierunki dalszego rozwoju gminy.
- d.) Faza wniosków - to etap, w którym zestawiono w sposób syntetyczny, wnioski płynące z prac nad *Studium* oraz wykaz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego niezbędnych do opracowania w przyszłości.

1.12. Elementy składowe *Studium*

Elementami składowymi *Studium* są:

- a.) Tekst *Studium*,
- b.) Rysunki *Studium*.

Uznano, że materiały powyższe winny być tak przedstawione, aby przede wszystkim pozwoliły w najlepszy sposób pokazać istniejące zainwestowanie, uwarunkowania wpływające na przestrzenny rozwój gminy oraz kierunki dalekosiężnej polityki gminy.

W tym celu tekst *Studium* podzielony został na pięć podstawowych działów. Pierwszy z nich to **Metodologia prac nad *Studium***. Przedstawiono w nim materiał o charakterze informacyjnym oraz metodycznym, niezbędny do prawidłowego odczytania zapisów *Studium*, jak również służący przyszłym korzystającym z tego dokumentu poznać założenia i przesłanki wpływające na tok prac oraz zadania, które zostały postawione autorom tego dokumentu.

Drugi dział to **Diagnoza stanu**. Przedstawiono w nim wszystkie dostępne informacje o gminie jak również jej powiązaniach z regionem. Podano ocenę stanu zainwestowania i zurbanizowania gminy oraz znaczenia gminy - w poszczególnych sferach życia - w skali regionalnej. Informacje te przedstawiono w poszczególnych działach tematycznych.

Trzeci dział to **Uwarunkowania rozwoju gminy**. Przedstawiono w nim (w rozbiciu na uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne) wszystkie zebrane w toku prac inwentaryzacyjnych jak również w toku dokonywania ocen stanu istniejącego, czynniki wpływające na rozwój gminy. Podano je w rozbiciu na szanse i zagrożenia (uwarunkowania zewnętrzne) oraz silne strony i słabe strony (uwarunkowania wewnętrzne).

Czwarty dział to **Kierunki zagospodarowania przestrzennego**. W tym dziale, uwzględniając te informacje, które zostały zebrane we wcześniejszych fazach prac nad *Studium*, sformułowano przyszłe kierunki polityki przestrzennej gminy w odniesieniu do wszystkich komponentów życia gminy.

Piąty dział to **Wnioski**. Między innymi przedstawiono w nim zasady realizacji polityki przestrzennej gminy jak również listę miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego niezbędnych do opracowania w przyszłości.

1.13. Forma przyjęcia *Studium*

Studium jest dokumentem przyjmowanym w drodze uchwały Rady Gminy Opatówek.

1.14. Obowiązujący stan prawny w zakresie gospodarki przestrzennej na terenie gminy.

Wraz z wejściem w życie reformy administracyjnej państwa w 1990 roku i powstaniem samorządu gminnego, zgodnie z art. 31 ust. 1 i 4 ustawy z dnia 10 maja 1990 roku przepisy wprowadzające ustawę o samorządzie terytorialnym i ustawę o pracownikach samorządowych (Dz.U. Nr 32, poz. 191) powstał obowiązek ogłoszenia przez organy gminy obowiązującego prawa miejscowego na jej terenie. Rada Gminy w Opatówku Uchwałą Nr 38/90 z dnia 26 października 1990 roku w sprawie wykazów aktów prawa miejscowego, obowiązujących na obszarze gminy również uregulowała porządek prawny na jej terenie.

Zgodnie z ww. uchwałą Rady Gminy w Opatówku, do dnia dzisiejszego -
- w zakresie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego - obowiązują następujące uchwały:

- uchwała Nr XVI/43/77 Gminnej Rady Narodowej w Opatówku z dnia 26 września 1977 roku w sprawie zatwierdzenia miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego terenów wypoczynkowych w rejonie zbiornika retencyjnego na rzece **Pokrzywnicy** (Dz.Urz. WRN Woj. Kal. Nr 4, poz. 37 z 1979r.),
- uchwała Nr XVI/44/77 Gminnej Rady Narodowej w Opatówku z dnia 26 września 1977 roku w sprawie zatwierdzenia miejscowego planu szczegółowego zagospodarowania przestrzennego ośrodka letniskowego **Szale** (Dz.Urz. WRN Woj. Kal. Nr 4, poz. 38 z 1979r.),
- uchwała Nr XVI/45/77 Gminnej Rady Narodowej w Opatówku z dnia 26 września 1977 roku w sprawie zatwierdzenia miejscowego planu szczegółowego zagospodarowania przestrzennego ogrodu działkowego **„Relaks”** (Dz.Urz. WRN Woj. Kal. Nr 4, poz. 39 z 1979r.),
- uchwała Nr III/15/78 Gminnej Rady Narodowej w Opatówku z dnia 26 czerwca 1978 roku w sprawie zatwierdzenia miejscowego planu szczegółowego zagospodarowania przestrzennego ośrodka wypoczynkowego **„Trojanów”** w rejonie zbiornika wodnego na rzece Pokrzywnicy (Dz.Urz. WRN Woj. Kal. Nr 4, poz. 40 z 1979r.),
- uchwała Nr XI/43/86 Gminnej Rady Narodowej w Opatówku z dnia 21 marca 1986 roku w sprawie zatwierdzenia miejscowego planu szczegółowego zagospodarowania przestrzennego osiedla domków jednorodzinnych w Opatówku przy ul. Kościuszki (Dz.Urz. WRN Woj. Kal. Nr 15, poz. 173),
- uchwała Nr 55/90 Gminnej Rady Narodowej w Opatówku z dnia 26 kwietnia 1990 roku w sprawie ustalenia miejscowego planu szczegółowego zagospodarowania przestrzennego zespołu budownictwa jednorodzinnego w Opatówku oraz określenia granic gruntów przeznaczonych pod skoncentrowane budownictwo jednorodzinne (Dz.Urz. WRN Woj. Kal. Nr 19, poz. 182).

W latach 1990-1999 Zarząd Gminy Opatówek opracował cztery miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. W konsekwencji po 1990 roku Rada Gminy w Opatówku podjęła następujące uchwały regulujące gospodarkę przestrzenną na jej terenie:

- w sprawie miejscowego planu szczegółowego zagospodarowania przestrzennego osiedla domków jednorodzinnych „Rogatka” w Opatówku,
- w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego,
- w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Opatówek dla wsi Józefów,
- w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Opatówek dla wsi Zduny.

2. FAZA DRUGA – DIAGNOZA STANU

2.1. ZWIĄZKI GMINY Z REGIONEM

2.1.1. Położenie gminy

2.1.1.1. Położenie gminy na mapie administracyjnej kraju

Reforma administracyjna państwa, która weszła w życie z dniem 1 stycznia 1999 roku ulokowała gminę Opatówek w województwie wielkopolskim. Na szczeblu wojewódzkim stworzono administrację rządową, którą reprezentuje Wojewoda Wielkopolski oraz samorządową (trzeci szczebel samorządu terytorialnego), którą reprezentuje sejmik województwa, na czele którego stoi Marszałek Sejmiku.

2.1.1.2. Położenie gminy w województwie wielkopolskim

Gmina Opatówek położona jest w południowo-wschodniej części województwa wielkopolskiego. Załedwie kilka kilometrów (poprzez gminę Szczytniki lub Koźminek) dzieli ją od granic województwa łódzkiego.

Od stolicy województwa – Poznania – dzieli ją dystans ca 140 km. Jest to dość odległe i w związku z tym niekorzystne położenie.

2.1.1.3. Położenie gminy w powiecie kaliskim

Z dniem 1 stycznia 1999 roku wprowadzono drugi szczebel samorządu terytorialnego jakim jest powiat. Gmina Opatówek znalazła się w granicach powiatu kaliskiego.

Gmina Opatówek położona jest w środkowo-zachodniej części powiatu kaliskiego. Graniczy z sześcioma jednostkami samorządu gminnego. Od strony zachodniej bezpośrednio graniczy z miastem Kalisz (stolicą ziemskiego i równocześnie grodzkiego powiatu kaliskiego). Granica ta stanowi granicę ziemskiego powiatu kaliskiego. Od północy graniczy z gminami: Żelazków, Ceków Kolonia i Koźminek. Od wschodu graniczy z gminą Szczytniki, natomiast od południa z gminą Godziesze Wielkie.

Biorąc pod uwagę odległość do stolicy powiatu, Opatówek – stolica gminy - - położony jest najbliżej Kalisza (spośród wszystkich miejscowości gminnych powiatu kaliskiego), bo załedwie odległość ca 10 km dzieli centrum Opatówka od centrum Kalisza. Jest to bardzo korzystne położenie.

2.1.1.4. Położenie gminy w makroregionie

Rozpatrując położenie gminy Opatówek w skali makroregionu, należy zauważyć, że usytuowana jest ona w trójkącie trzech dużych miast: Poznania, Łodzi i Wrocławia. Dystansy dzielące Opatówek od tych dużych miast są porównywalne i wynoszą od 107 do 140 km. Położenie to stwarza równe szanse pod względem dostępu do dużych aglomeracji miejskich jakimi są te miasta.

2.1.1.5. Położenie gminy w odniesieniu do urzędów administracji specjalnej **Służby finansowe**

Reforma administracyjna kraju nie zmieniła w istotny sposób dostępu gminy do służb finansowych. Tak jak to było przed 1 stycznia 1999 roku teren gminy Opatówek podlega pod działalność Urzędu Skarbowego w Kaliszu, natomiast zmieniła się siedziba Izby Skarbowej. Obecnie siedzibą Izby Skarbowej jest Poznań, natomiast w Kaliszu znajduje się Oddział Zamiejscowy tej instytucji. Nie zmieniła się siedziba Urzędu Celnego. Tak jak poprzednio teren gminy Opatówek podlega pod Urząd Celny w Poznaniu. Oddział tego Urzędu znajduje się w Kaliszu.

Wymiar sprawiedliwości

Wraz z wejściem w życie reformy administracyjnej kraju nie zmieniła się również odległość gminy do siedziby sądu - dawniej wojewódzkiego - a dziś okręgowego. Mieści się on w Kaliszu. Nie zmieniła się również siedziba sądu rejonowego. Tak jak poprzednio teren gminy Opatówek podlega pod działalność Sądu Rejonowego w Kaliszu.

Podobnie ma się sprawa z prokuraturą. Tak jak poprzednio siedziba prokuratury okręgowej (dawniej wojewódzkiej) mieści się w Ostrowie Wielkopolskim. Siedziba prokuratury rejonowej zaś, tak jak przed reformą, w Kaliszu.

Nie zmienił się również zasięg działania sądów apelacyjnych. Dla Opatówka właściwym sądem jest Sąd Apelacyjny w Łodzi.

2.1.1.6 Położenie gminy w odniesieniu do organizacji terytorialnej kościoła rzymskokatolickiego

W dniu 25 marca 1992 roku na mocy bulli papieża Jana Pawła II ustanowiona została nowa organizacja kościoła, dostosowana do obecnych granic państwa.

W poprzednim podziale terytorialnym, ustanowionym jeszcze konkordatem z 1925 roku, z pewnymi korektami wprowadzonymi na mocy bulli papieża Pawła VI z 1972 roku, teren gminy Opatówek należał do:

- Metropolii Gnieźnieńskiej
 - Diecezji Włocławskiej
 - Dekanatu Kalisz II,
 - Dekanatu Kalisz I (wieś Nędzrzew),
 - Dekanatu Koźminek.

W obecnym podziale terytorialnym, teren gminy Opatówek należy do:

- Metropolii Poznańskiej
 - Diecezji Kaliskiej
 - Dekanatu Opatowskiego,
 - Dekanatu Kalisz I (wieś Nędzrzew),
 - Dekanatu Kalisz II (część wsi Szale),
 - Dekanatu Koźminek (Kolonія Dębe, Kobierno).

2.1.2. Powiązania przyrodnicze

2.1.2.1 Położenie fizyczno-geograficzne

Podstawowymi jednostkami regionalizacji fizycznogeograficznej całego kraju są mezoregiony, które wpasowane zostały w hierarchiczny dziesiętny system regionalizacji Europy.

Zgodnie z ww. podziałem (wg. Kondrackiego) gmina Opatówek położona jest w następujących regionach fizycznogeograficznych:

- MEGAREGION - Europa Środkowa
 - PROWINCJA - Niż Środkowoeuropejski
 - PODPROWINCJA – Niziny Środkowopolskie
 - MAKROREGION – Nizina Południowowielkopolska
 - MEZOREGION – Wysoczyzna Kaliska (wysoczyzna staroglacjalna (bezjeziorna)).

2.1.2.2 Budowa geologiczna i surowce mineralne

Jednym z podstawowych czynników wpływających na całokształt środowiska naturalnego jest podłoże geologiczne. Region kaliski znajduje się w obrębie dużej jednostki geologicznej monokliny przedsudeckiej. Cechą tej jednostki jest monoklinalny układ mezozoicznych serii osadowych przy małych kątach zapadu rzędu kilku stopni. W omawianym rejonie podłoże stanowią utwory mezozoiczne, których wychodnie układają się pasmowo w kierunku północno-zachodnim, południowo-wschodnim, a na nich spoczywa osadowy kompleks trzeciorzędu i czwartorzędu. Budowa geologiczna regionu kaliskiego jest mało zróżnicowana, stąd też nie obserwuje się tutaj takiej różnorodności surowcowej, jaka cechuje inne, głównie południowe dzielnice kraju.

Kruszywa naturalne

Kruszywa naturalne powstały w okresie czwartorzędu, a złoża znajdowane są w osadach peryglacjalnych – plejstocénskich i holocénskich. Ich występowanie w tym rejonie związane jest głównie ze zlodowaceniem środkowo-polskim z morenami czołowymi stadiu mazowiecko-podlaskiego (Warty). Utwory morenowe powstały w wyniku stabilizacji czoła lodowca. Tworzą podłużne wały lub grzędy rozmieszczone pojedynczo lub grupami. Zbudowane są przeważnie z materiału żwirowo-piaszczystego oraz gliny. W północnej części dawnego województwa kaliskiego, osady żwirowo - piaszczyste występują również w innych formach akumulacji lodowcowej - ozach i kemach.

Teren dawnego województwa kaliskiego należy do ubogich w zasoby kruszywa naturalnego pomimo zarejestrowanych i udokumentowanych ponad 50 złóż o łącznych zasobach 23,1 mln. ton (1993 rok). Są to przede wszystkim złoża piasków drobnych dla potrzeb drogownictwa i budownictwa, o punkcie piaskowym ok. 90%, często niskiej jakości.

Surowce ilaste

Podstawowym surowcem dla ceramiki budowlanej w regionie kaliskim są ily pliocińskie trzeciorzędowe. Występują one niemal na całym terenie dawnego województwa kaliskiego. W wielu punktach występują na powierzchni, przeważnie jednak pod przykryciem osadów czwartorzędowych. Złoża iłów charakteryzują się dość dużą miąższością, często jednak bywają zaburzone glacitektonicznie. Są one bardzo wartościowym surowcem i nadają się do produkcji wysokiej jakości wyrobów grubo- i cienkościennych, a czasem także do produkcji klinkieru budowlanego i płytek okładzinowych.

Zasoby surowców ilastych na terenie dawnego województwa kaliskiego są znaczące. Dla zarejestrowanych i udokumentowanych 47 złóż, wynoszą one łącznie około 50 mln. m³. Do grupy największych można zaliczyć położone na terenie miasta Kalisza złoża Rypinek, stosunkowo niedaleko oddalone od granic z gminą Opatówek. Jeszcze bliżej granic gminy – również na terenie miasta Kalisza - znajdują się nieco mniejsze złoża Tyniec i Winiary (to ostatnie utworzone w 1977 roku).

Gaz ziemny

Najcenniejszym surowcem regionu jest gaz ziemny. W wyniku dotychczasowych prac poszukiwawczych rozpoznano i udokumentowano 8 złóż gazu ziemnego, najczęściej w utworach permskich, o zasobach ponad 18 mld. m³. Charakteryzuje się on wysoką zawartością azotu i helu. Prowadzony jest odzysk helu na skalę przemysłową. Złoża gazu ziemnego eksploatowane są głównie w okolicach Odolanowa, a więc dość blisko od granic gminy Opatówek.

2.1.2.3 Rzeźba terenu

Rzeźba terenu jest jednym z ważniejszych elementów krajobrazu naturalnego. Swej przeważającej części ukształtowała się ona w Polsce pod wpływem zlodowaceń plejstocénskich. Jedynie rzeźba południowej części kraju jest pochodzenia starszego. Rzeźba jest elementem stale się zmieniającym, co daje się zauważyć w ostatnich okresach historycznych. Przykładami tych procesów są zjawiska krasowe, spłukiwanie gleby czy osuwiska. Gmina Opatówek leży w tej części regionu kaliskiego, w której rzeźba terenu jest dość wysoko zróżnicowana, w stosunku do innych obszarów dawnego województwa kaliskiego.

2.1.2.4 Klimat

Polska leży w strefie klimatu umiarkowanego w obszarze, gdzie przenikają się wpływy oceaniczne z kontynentalnymi. Charakterystyczna jest więc duża zmienność pogody. Na terenie Polski wyodrębniono aż 28 obszarów posiadających znamiona regionów klimatycznych. Gmina Opatówek znalazła się na (trudnej do dokładnego uściślenia) granicy pomiędzy Regionem Klimatycznym Środkowowielkopolskim (stanowi jego południowo-wschodni kraniec) a Południowowielkopolskim (stanowi jego północno-wschodni

kraniec), ze wskazaniem raczej na ten drugi. Poniższa tabela przedstawia charakterystyczne dane dla tego regionu.

Średnia roczna liczba dni z wybranymi typami pogody w regionie południowowielkopolskim

TYPY POGODY [Dni z pogodą]	Ilość dni	Śr. dobową temp. pow. [°C]	Max. dobową temp. pow. [°C]	Min. dobową temp. pow. [°C]	Śr. dobowe zach. nieba [%]	Dobowa suma opadów atmosf. [mm]
bardzo ciepłą, słoneczną, bez opadu	14,9	15,1-25,0	T>0	T>0	≤20%	<0,1
bardzo ciepłą, pochmurną, bez opadu	38,1				21-79	
bardzo ciepłą, pochmurną, z opadem	20,6				≥80%	≥0,1
umiarkowanie ciepłą, słoneczną, bez opadu	10,8	5,1-15,0	T>0	T>0	≤20%	<0,1
umiarkowanie ciepłą, pochmurną, bez opadu	47,9				21-79	
umiarkowanie ciepłą, z dużym zachmurzeniem, z opadem	31,2				≥80%	≥0,1
chłodną, słoneczną, bez opadu	0,6	0,1-5,0	T>0	T>0	≤20%	<0,1
chłodną, pochmurną, bez opadu	8,2				21-79	
chłodną, z dużym zachmurzeniem, z opadem	14,6				≥80%	≥0,1
przymrozkową, bardzo chłodną, pochmurną, bez opadu	13,7	0,1-5,0	T>0	T<0	21-79	
przymrozkową, bardzo chłodną, z dużym zachmurzeniem, z opadem	9,9				≥80%	≥0,1
przymrozkową, umiarkowanie zimną, pochmurną, bez opadu	9,6		T>0	T<0	21-79	
przymrozkową, umiarkowanie zimną, z dużym zachmurzeniem, z opadem	6,0	0,0-(-5,0)			≥80%	≥0,1
umiarkowanie mroźną, słoneczną, bez opadu	0,5	0,0-(-5,0)	T≤0	T≤0	≤20%	<0,1
umiarkowanie mroźną, pochmurną, bez opadu	3,6				21-79	
umiarkowanie mroźną, z dużym zachmurzeniem, z opadem	5,2				≥80%	≥0,1
dość mroźną, słoneczną, bez opadu	3,0	-5,1-(-15,0)	T≤0	T≤0	≤20%	<0,1
dość mroźną, pochmurną, bez opadu	5,9				21-79	
dość mroźną, z dużym zachmurzeniem, z opadem	3,1				≥80%	≥0,1
bardzo mroźną, słoneczną, bez opadu	0,5	Poniż. -15,0	T≤0	T≤0	≤20%	<0,1
bardzo mroźną, pochmurną, z opadem	0,2				21-79	≥0,1

2.1.2.5 Wody powierzchniowe i podziemne

Wody powierzchniowe-zasoby

Cały obszar gminy (tak jak i obszar dawnego województwa kaliskiego) znajduje się w granicach dorzecza środkowej Odry, na terenie zlewni rzeki Prosny (lewego dopływu Warty). Dwie z rzek przepływających przez teren gminy Opatówek, tj. rzeka Swędrnia oraz rzeka Pokrzywnica należy zaliczyć do grupy ważniejszych dopływów Prosny. Ponadto istotną rolę w mikroregionie odgrywa przepływająca przez gminę rzeka Trojanówka.

Na terenie gminy wybudowano w latach siedemdziesiątych jeden z pięciu eksploatowanych od kilkunastu lat na terenie dawnego województwa kaliskiego, a jedyny na terenie obecnego powiatu kaliskiego, sztuczny zbiornik wodny. Powstał on na rzece Pokrzywnica w miejscowości Szale. Jego powierzchnia wynosi 154 ha, a pojemność 4,35 mln m³.

Dla porównania w tabeli podano powierzchnię i pojemność kilku innych zbiorników wodnych na terenie dawnego województwa kaliskiego.

Nazwa zbiornika	Rzeka	Gmina Miasto	Powierzchnia [ha]	Pojemność [mln m ³]
„Pokrzywnica”	Pokrzywnica	Opatówek	154	4,35
„Gołuchów”	Ciemna	Gołuchów	52	1,4
„Piaski-Szczygliczka”	Ołobok	Ostrów Wlkp.	30	0,9
„Kobyła Góra”	Meresznica	Kobyła Góra	17,4	0,61
„Sośnie”	Młyńska Woda	Sośnie	11,0	0,15
Razem			264,4	7,41

Ich całkowita pojemność wynosi ca 8 mln m³ (w tym udział zbiornika „Pokrzywnica” wynosi ponad 58%), co jest wynikiem złym biorąc pod uwagę średni odpływ rzek płynących przez ten obszar.

Z uwagi na brak naturalnych zbiorników retencyjnych oraz niewielką retencję gruntową (z uwagi na przepuszczalne w większości podpowierzchniowe warstwy gruntu oraz bardzo małe powierzchnie lasów) zbiornik ten odgrywa ważną rolę w systemie wód powierzchniowych nie tylko gminy ale i regionu. Mimo istniejącej dość gęstej sieci wodnej, Polska w gruncie rzeczy należy do obszarów ubogich w wodę.

Obszar Polski, na którym położona jest gmina leży w strefie bardzo niekorzystnych naturalnych warunków, co przejawia się tym, iż (w zależności od danego roku) zdarza się, że średnie roczne sumy opadów są niższe od skali potencjalnego rocznego parowania. Efektem tego jest fakt, iż deficyt wody na obszarze środkowego dorzecza rzeki Warty uległ znacznemu zwiększeniu.

Stan czystości wód powierzchniowych

W całym regionie kaliskim (dawny obszar województwa kaliskiego) stan czystości wód powierzchniowych jest niezadawalający i odbiega od wymagań określonych przepisami prawa. Większość (w zależności od roku przeprowadzonych badań) rzek nie odpowiada żadnym normom. Na obszarze gminy, podobnie jak w całym regionie kaliskim nie stwierdzono występowania rzek I klasy czystości. Zarówno Pokrzywnica jak i Swędrnia znajdują się w II i III klasie czystości. Głównym źródłem zanieczyszczeń wód powierzchniowych są ścieki komunalne oraz przemysłowe.

Gospodarka ściekowa

Ostatnie dziesięciolecie przyczyniło się do znacznej poprawy porządkowania gospodarki ściekowej w regionie kaliskim. Powstało wiele komunalnych oraz przemysłowych oczyszczalni ścieków. Przyczyniła się do tego polityka w zakresie dofinansowania inwestycji proekologicznych na terenach wiejskich. Możliwości otrzymania kredytów, bądź nisko oprocentowanych pożyczek, przyniosły efekty w podejmowaniu przez gminy tego typu inwestycji. Taką gminą jest również gmina Opatówek, choć należy przyznać, że w tym zakresie nie jest ona w czołówce gmin regionu kaliskiego.

Wody podziemne

Wody zwykłe to wody o mineralizacji poniżej 1g/dm^3 . Występują one na ogół do głębokości 200-300 m. Zaś teren gminy Opatówek położony jest na zachodnim krańcu obszaru, w którym większość strefy wód zwykłych (głębokość do stropu wód mineralnych) w niektórych obszarach wynosi nawet ponad 500 metrów. Obszar ten zajmuje znaczną część Polski wschodniej, dochodząc wąskim wcięciem rozpoczynającym się w okolicach Warszawy aż do rejonu Kalisza.

W obrębie wód zwykłych najgorszą jakość wykazują płytkie wody gruntowe. Są one zanieczyszczone, głównie groźnymi dla zdrowia związkami azotowymi. Bardzo niska jakość cechuje także większość czwartorzędowych systemów wodonośnych dolin rzecznych.

Wskaźnik zasobności dla Wielkopolski (podobnie jak dla Dolnego Śląska) jest dość niski i znacznie różni się od bardziej zasobnych obszarów np. Polski północnej. Na ocenę tę wpływają głównie tereny położone na północ od Kalisza w centralnej Wielkopolsce.

Na mapie regionów hydrogeologicznych gmina Opatówek zajmuje niespotykaną pozycję. Znajduje się bowiem na północnym krańcu regionu śląsko-krakowskiego. Region ten charakteryzują trzy główne piętra wodonośne (czwartorzędowy, jurajski i triasowy) i jedno drugorzędne (trzeciorzędowy). Spośród zbiorowisk występowania wód podziemnych do najistotniejszych w okolicach gminy Opatówek można wymienić:

- wody gruntowe w dolinach rzecznych Prośny, Niesobu, Swędni, Ołoboku, Widawy, Lutyni i Warty występujące w czwartorzędowych piaskach wodonośnych,
- wody wgłębne struktur fluwioglacjalnych i interglacjalnych w utworach podglinowych piaszczysto-żwirowych czwartorzędu o bardzo ograniczonym i lokalnym zasięgu występowania, głównie w zlewniach Baryczy i Prośny,
- wody wgłębne zbiornika trzeciorzędowego występujące w piaskach wodonośnych miocenu z pokaźnym nakładem ilów i glin w rejonie Krotoszyna-Jarocina-Kotlina oraz lokalnie w okolicach Kalisza-Skalmierzyc, Grabowa, Wieruszowa i Międzyborza,
- wody wgłębne szczelinowe w spękanych marglach i wapieniach na terenach gmin położonych po północnej stronie gminy Opatówek,
- wody wgłębne szczelinowe jurajskie w piaskach, piaskowcach, wapieniach liasu i dogeru, a zwłaszcza w wapieniach i marglach malmu w rejonie Kalisza-Gołuchowa i na wschód od Prośny powyżej Kalisza.

Dla potrzeb zbilansowania zasobów wód podziemnych, uwzględniając w podziale odrębność hydrodynamiczną i hydrostrukturalną poszczególnych pięter wodonośnych w granicach starego województwa kaliskiego, wydzielono obszary bilansowania zasobów i główne zbiorniki wód podziemnych.

Dla piętra **czwartorzędowego** (wg kryterium hydrogeologicznego) wydzielono 18 obszarów bilansowania zasobów i 28 głównych zbiorników wód podziemnych. Obszar gminy Opatówek znalazł się w obszarze bilansowym Prośna 3 (Bogusław), który obejmuje zlewnie rzek: Swędni i Pokrzywnicy.

Do głównych zbiorników wód podziemnych należy zaliczyć (wg. A.S. Kleczkowskiego):

- zbiornik rzeki Prosny z największymi udokumentowanymi ujęciami wód dla Kalisza (Lis-Zadowice), Pleszewa (Tursko), Grabowa i Wieruszowa, do tego zbiornika należy teren gminy Opatówek,
- Pradolina Baryczy z ustalonymi zasobami dla Kotliny Odolanowskiej i ujęcia Ostrzeszów-Bledzianów,
- zbiornik morenowy Smoszew-Chwaliszew-Sulmierzyce udokumentowany dla ujęcia komunalnego Krotoszyn,
- dolina kopalna rzeki Ołobok, w obrębie której udokumentowano ujęcie dla Ostrowa Wielkopolskiego.

Dla ochrony wód podziemnych na obszarach głównych zbiorników w oparciu o czas przesiąkania pionowego wody z powierzchni i czas jej przepływu od obszarów zasilania do ujęcia – wytypowano obszary najwyższej ochrony (ONO) i wysokiej ochrony (OWO).

Między innymi poprzez wyznaczenie ONO chronione są ujęcia dla miasta Kalisza, Ostrowa Wielkopolskiego, Nowych Skalmierzyc, Zdun czy Sulmierzyc.

Obszary wysokiej ochrony między innymi obejmują dolinę rzek: Prosny, Baryczy, Ołoboku.

Ze względu na bliskie sąsiedztwo ujęć wody dla Kalisza zarówno wyznaczona strefa dla obszarów najwyższej ochrony jak i wysokiej ochrony obejmuje część terenów gminy Opatówek.

Dla piętra **trzeciorzędowego** (wg kryterium hydrodynamicznego) wydzielono trzy obszary bilansowe:

- międzyrzecze Warty-Prosny-Baryczy,
- międzyrzecze Baryczy-Prosny,
- międzyrzecze Prosny-Warty (z podziałem na rejon kaliski i wieruszowski), w tym obszarze znajduje się obszar gminy Opatówek.

Dla pięter **mezozoicznych** (wg kryterium hydrostrukturalnego) wydzielono jeden zbiornik dla piętra kredowego o nazwie „Kreda turecka” oraz 3 zbiorniki w piętrze jurajskim:

- jura koźmińska,
- jura wieruszowska,
- jura kaliska.

Omawiając tę grupę zagadnień należy wspomnieć również o wodach mineralnych (zawierających nie mniej niż 1g rozpuszczonych składników stałych w 1 dm³ wody) i termalnych (woda o temperaturze powyżej 20°C). Obszarowo i pod względem zasobów dominują wyraźnie wody chlorkowe, których mineralizacja wynosi od 1 do 300g/dm³. Występują one na całym

Niżu Polskim, w tym również na obszarze gminy Opatówek. Główne poziomy z wodami mineralnymi występują w utworach mezozoiku (kreda, jura, trias) i paleozoiku (kambr, dewon).

Mniej powszechne są wody termalne. Występują one w kilku regionach Polski. Największe obszary z tymi wodami tworzą na Niżu Polskim utwory kredy dolnej i jury dolnej, w których wody osiągają temperaturę 20-100°C. Są to wody tylko słone.

Stan czystości powietrza atmosferycznego

Emisja zanieczyszczeń pyłowo-gazowych w regionie kaliskim związana jest z centralizacją przemysłu oraz produkcją rolno-ogrodniczą. Największe skupiska przemysłu istnieją w Kaliszu i Ostrowie Wielkopolskim. Mniejsze w Krotoszynie, Jarocinie, Pleszewie, Witaszycach i Ostrzeszowie.

Wokół terenów o rozwiniętym przemyśle, a więc również o dużym zaludnieniu, skupiona jest również intensywna produkcja ogrodnicza. Jest to układ niekorzystny z powodu nakładania się zanieczyszczeń. W rejonie miast Kalisz - Ostrów Wielkopolski – Pleszew funkcjonowało do niedawna blisko 1000 kotłowni ogrodniczych co tworzyło przysłowiowy „czarny trójkąt”. Mimo takiej sytuacji w regionie kaliskim, podobnie jak w całej Polsce, odnotowuje się od 1990 roku spadek wielkości emisji podstawowych zanieczyszczeń energetycznych i technologicznych do atmosfery spowodowany zarówno recesją gospodarczą oraz działaniami inwestycyjnymi na rzecz poprawy czystości powietrza atmosferycznego.

2.1.2.6 Gleby

Pokrywa Polski jest silnie zróżnicowana z powodu dużej niejednorodności skał macierzystych gleb. Gleby dobre i bardzo dobre zajmują stosunkowo niewielki odsetek powierzchni użytków rolnych.

Podobnie rzecz się ma terenie dawnego województwa kaliskiego. Największą powierzchnię zajmują gleby bardzo lekkie i lekkie. Większe obszary gleb chronionych (wyższych klas bonitacyjnych) występują na północ od linii: Sulmierzyce, Ostrów Wielkopolski, Sieroszewice, Kalisz, Opatówek, Szczytniki. Południowa część dawnego województwa kaliskiego to tereny o glebach mniej urodzajnych i większej ilości lasów.

Środowisko glebowe w wyniku działania jednego lub kilku procesów ulega degradacji, a więc zmniejsza się zdolność gleby do produkcji jakościowej i ilościowej. Degradacja gleb związana jest ściśle z działalnością gospodarczą człowieka w środowisku przyrodniczym. Można więc wyróżnić trzy podstawowe typy degradacji gleb. Są to: erozja gleb, chemiczna degradacja gleb i fizyczna degradacja gleb.

Erozja gleb

Erozja wodna w postaci zmywów powierzchniowych prowadzi do ciągłego wynoszenia materiałów z powierzchniowych poziomów gleb oraz stopniowego skracania profilu glebowego.

Erozja wietrzna stanowi znaczniejsze zagrożenie gleby, szczególnie w północnej części dawnego województwa kaliskiego. Podatne na tę formę erozji są przeważnie gleby piaskowe (z piasków luźnych) i gleby pyłowe, szczególnie w okresach suszy, przy jednoczesnym braku pokrywy roślinnej, tj. na wiosnę i jesienią. Zagrożenie to potęguje się podczas zabiegów agrotechnicznych, takich jak: orka, wykopki czy bronowanie.

Chemiczna degradacja gleb

W rejonie kaliskim generalnie nie ma gleb zdegradowanych chemicznie w wyniku działalności przemysłu.

Stwierdza się, że w wyniku opadu tlenków siarki pochodzenia miejscowego oraz napływających z innych obszarów kraju, gleby są zakwaszone. Najszybciej zakwaszane są gleby grubo-ziarniste. Pewne zagrożenie dla gleb niosą również wszelkiego rodzaju zanieczyszczenia przemysłowe, komunikacyjne oraz obszarowe. Te ostatnie spowodowane są nadmiernym stosowaniem nawozów sztucznych i pestycydów.

Gleby regionu kaliskiego zawierają metale ciężkie na poziomie naturalnym. Wyjątek stanowią pasy gruntów wzdłuż tras komunikacyjnych, gdzie można zaobserwować podwyższoną zawartość związków ołowiu.

Fizyczna degradacja gleb

Zagęszczenie gleb jest spowodowane stosowaniem ciężkich maszyn do uprawy gleb o słabej strukturze. Gleby zagęszczone, w efekcie końcowym, są bardzo podatne na wzmożone spływy powierzchniowe. Najbardziej podatne na tę degradację są gleby pyłowe.

Nadmierne uwilgotnienie spowodowane jest płytkim zwierciadłem wód gruntowych, a także zalewami cieków wodnych oraz nadmiernymi deszczami. Bez regulacji stosunków wodnych gleby te nie mogą być normalnie użytkowane.

Wyżej wymienione typy degradacji gleb w regionie kaliskim występują w małym stopniu. Natomiast bardziej powszechne i rejestrowane jest zjawisko dewastacji gruntów w wyniku eksploatacji kruszyw naturalnych i surowców ilastych do produkcji ceramiki budowlanej. Tego typu grunty utraciły całkowicie wartości użytkowe. Na terenie dawnego województwa kaliskiego zarejestrowano 859,8 ha (dane z 1993 roku) takich gruntów, w tym również na terenie gminy Opatówek.

2.1.2.7. Lasy

Wskutek długoletniej, intensywnej działalności człowieka szata roślinna kraju niewiele zachowała ze swojego stanu pierwotnego. W Polsce lasy stanowią

tylko ca 28% powierzchni geograficznej kraju i udział ten odbiega na niekorzyść zarówno od średniej europejskiej, która wynosi 31%, jak i od średniej światowej, kształtującej się na poziomie 30,5%. Jeszcze mniejszy wskaźnik posiadało dawne województwo kaliskie, tj. 23,5%, co plasowało je na 26 miejscu w kraju, a więc w gronie województw średnio zalesionych.

Dla porównania poniższa tabela przedstawia wskaźnik lesistości dla wybranych gmin regionu kaliskiego.

L.p.	Miasto/Gmina	Lesistość [w %]
1	Kalisz	4,3
2	Blizanów	24,2
3	Brzeziny	41,2
4	Ceków Kolonia	26,7
5	Godziesze Wielkie	15,0
6	Gołuchów	10,0
7	Koźminek	9,5
8	Lisków	7,6
9	Nowe Skalmierzyce	3,2
10	Opatówek	7,9
11	Ostrów Wlkp.	23,9
12	Ostrzeszów	38,9
13	Sieroszewice	29,3
14	Szczytniki	4,1
15	Żelazków	7,7

Krainy przyrodniczo-leśne

Na terenie Polski, biorąc pod uwagę różnorodność warunków ekoklimatycznych wyróżniono osiem krain przyrodniczo-leśnych.

Gmina Opatówek położona jest niemal w całości na zachodnich rubieżach Krainy Mazowiecko-Podlaskiej. Granica tej krainy opiera się na wschodnich granicach miasta Kalisza. Charakteryzuje się ona klimatem środkowopolskim. Pozostała – południowa część gminy - należy do Krainy Wielkopolsko-Pomorskiej. Stanowi ona jej południowo-wschodni kraniec. Charakteryzuje się ona klimatem środkowoeuropejskim.

Mezoregiony

Najmniejszą jednostką regionalizacji są mezoregiony przyrodniczo-leśne. Podstawę do ich tworzenia stanowiły (wg Z. Obmińskiego) typy krajobrazu naturalnego w ujęciu ekologicznym, a nie fizycznogeograficznym. Mezoregiony wyróżniono na podstawie występowania powierzchniowych utworów geologicznych, a różnią się one między sobą strukturą występujących siedlisk i dają obraz przydatności danego regionu do gospodarstwa leśnego.

Dzielnice przyrodniczo-leśne

Ponadto ze względów gospodarczo-leśnych, z uwagi na funkcje ochronne i społeczne lasów, niektóre mezoregiony połączono w dzielnice przyrodniczo-leśne.

I tak, teren gminy Opatówek, który zaliczono do Krainy Mazowiecko-Podlaskiej, położony jest w mezoregionie Wysoczyzn Kłódawsko-Tureckich. Wraz z Równiną Kutnowsko-Błońską i Doliną Środkowej Wisły stanowi on Równinę Warszawsko-Kutnowską. Jest to bardzo słaba Kraina z punktu widzenia lesistości (poniżej 20% - wskaźnik najniższy w skali kraju). Na terenie gminy Opatówek najistotniejszymi powierzchniami leśnymi zasilającymi tę Krainę jest – największy na terenie gminy – kompleks leśny w miejscowości Rożdżały.

Zaś, teren gminy Opatówek, który zaliczono do Krainy Wielkopolsko-Pomorskiej, położony jest w dzielnicy Kotlin Żmigrodzko-Grabowskich. W ramach tej dzielnicy nie wyróżniono mezoregionów.

Dzielnica ta z uwagi na zwarte obszary Lasów Milickich oraz Lasów Ostrzeszowskich charakteryzuje się dość wysokim stopniem lesistości (w granicach 30-40% - wskaźnik dość dobry w skali kraju). Tereny gminy Opatówek raczej osłabiają ten procent lesistości. Zasilają tę dzielnicę stosunkowo niewielkie powierzchnie leśne we wsiach Szałe, Chełmce, Cienia i Porwity.

Organizacja służb leśnych

Zarząd nad lasami stanowiącymi własność Skarbu Państwa sprawuje Państwowe Gospodarstwo Leśne – Lasy Państwowe. Nadzór nad gospodarką w lasach nie stanowiących własności Skarbu Państwa sprawuje Wojewoda. Gmina Opatówek położona jest w zasięgu oddziaływania Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu oraz Nadleśnictwa Kalisz, które swoją siedzibę ma w miejscowości Szałe na terenie gminy Opatówek.

Stan sanitarny lasów

Na terenie regionu kaliskiego stan sanitarny lasów ulega systematycznemu pogarszaniu co doprowadza do obniżenia naturalnej odporności, a tym samym zdrowotności lasów. Wpływ na taki stan w ciągu ostatnich lat mają czynniki natury biotycznej i abiotycznej wywołane przez:

- emisję pyłów i gazów przemysłowych,
- zmianę stosunków wodnych,
- nadmierny rozwój populacji szkodników wtórnych i grzybów pasożytniczych,
- szkodniki pierwotne uszkadzające drzewostany.

Niezanotowano dotychczas powierzchni leśnych w III strefie zagrożenia, tj. uszkodzeń silnych. Natomiast dość dużo (ca 8%) obszarów leśnych zakwalifikowano do II strefy, tj. uszkodzeń średnich i bardzo dużo, bo ponad połowę lasów, zakwalifikowano do pierwszej strefy zagrożenia – uszkodzeń słabych.

Gospodarcza charakterystyka lasów

W zależności od charakteru spełnianych funkcji lasy dzielimy na dwie grupy:

- lasy o charakterze ochronnym – lasy grupy I,
- lasy gospodarcze – lasy grupy II.

Z uwagi na stale rosnące zapotrzebowanie na socjalne i ochronne funkcje, powierzchnia lasów I grupy będzie stale wzrastała.

Głównym zadaniem lasów grupy drugiej jest maksymalne i trwałe pokrywanie potrzeb gospodarki narodowej na drewno i inne płody lasu.

Skład gatunkowy drzewostanów dawnego województwa kaliskiego charakteryzuje przewaga gatunków iglastych, głównie sosny. Jest to efekt zalesień dokonanych na słabych gruntach rolnych w latach 50-60. Powstały wtedy monokultury sosnowe z niewielką domieszką brzozy i gatunków biocenotycznych.

Struktura wiekowa drzewostanów odznacza się dużą przewagą powierzchni zajętych przez drzewostany młodszych klas wieku (w wieku do 40 lat - ponad 40%). Mimo to przeciętna zasobność dla regionu kaliskiego jest dość wysoka i wynosi ponad 180 m³/ha.

2.1.2.8. Obszary prawem chronione

Na 19 rezerwatów występujących na terenie dawnego województwa kaliskiego, żaden nie występuje na terenie gminy Opatówek. Najbliżej położone to między innymi:

- „Torfowisko – Lis” – rezerwat torfowy na terenie miasta Kalisza (4,71 ha), stanowi zbiornik roślin – torfowiska przejściowego,
- „Brzeziny” – rezerwat florystyczno-leśny na terenie gminy Brzeziny (4,41 ha), obejmuje fragment boru świerkowego z łąkowo występującą paprocią długosz królewski,
- „Olbina” - rezerwat leśny na terenie gminy Brzeziny (16,63 ha), obejmuje fragment boru mieszanego z udziałem jodły na granicy jej naturalnego zasięgu,
- „Niwa” - rezerwat leśny na terenie gminy Sieroszewice (16,89 ha), obejmuje fragment boru mieszanego z udziałem świerka na granicy jej naturalnego zasięgu,
- „Majówka” - rezerwat leśny na terenie gminy Sieroszewice (8,1 ha), obejmuje fragment boru mieszanego z udziałem jodły i świerka na granicy ich naturalnego zasięgu.

Z sześciu wyznaczonych na terenie byłego województwa kaliskiego obszarów chronionego krajobrazu, dwa obejmują również tereny gminy Opatówek. Są to:

- Obszar chronionego krajobrazu „Doliny rzeki Śwędrni w okolicach Kalisza”,
- Obszar chronionego krajobrazu „Doliny rzeki Prosny”.

Dane zbiorcze, dla wybranych obszarów chronionego krajobrazu, przedstawia poniższa tabela:

Nazwa Obszaru	Powierzchnia [w ha]			
	Obszaru	w tym:		
		Lasy	Użytki rolne i inne	Wody
Dolina rzeki Swędni w okol. Kalisza	5000	1350	3640	10
Dolina rzeki Prosnicy	94400	29142	63854	1404
Dolina rzeki Ciemnej	3500	1260	2030	70
Szwajcaria Żerkowska	12100	2100	9850	150
Dąbrowy Krotoszyńskie Baszków-Rochy	55800	15600	40000	-

Parki wiejskie

Większość podworskich parków pochodzi z XIX wieku. Towarzyszą one najczęściej dawnym siedzibą szlachty polskiej. Zakładano je niegdyś dla podniesienia prestiżu i pozycji właściciela oraz podniesienia wartości estetycznych otoczenia. W wyniku przeprowadzonej w latach osiemdziesiątych inwentaryzacji parków wiejskich ich liczbę ustalono w uchwale WRN na 133 obiekty, z czego 20 parków zostało wpisanych do rejestru zabytków. Na terenie gminy Opatówek występuje jeden park podworski do dziś prawidłowo funkcjonujący w Tłokini Kościelnej i kilka pozostałości po dawnych założeniach parkowych między innymi w Opatówku i Rożdżalach.

2.1.2.9. Świat zwierząt

Zwierzostan regionu jest typowy dla nizinnych obszarów Polski. Liczna również jest populacja gatunków chronionych.

Stwierdzono występowanie około 140 gatunków ptaków lęgowych. Dla gatunków chronionych wyznaczono strefy ochronne. Dotyczy to bociana czarnego, orła bielika, pustulki i kruka.

Na obszarze dawnego województwa kaliskiego znajdują się ostoje ptaków wodno-błotnych rangi międzynarodowej i regionalnej. Ostoje takie występują również na terenie gminy Opatówek. Jednak największe zgromadzenie ptaków liczbowe i gatunkowe znajduje się na terenie Stawów Przygodzkich i Doliny rzeki Baryczy.

2.1.2.10. Hałas

Degradację akustyczną środowiska powodują następujące źródła hałasu:

- transport i komunikacja,
- przemysł i usługi,
- aktywność komunalna.

Natężenie hałasu w środowisku określa się wskaźnikiem nazywanym „równoważnym poziomem dźwięku A”, wyrażonym w decybelach (dB).

Dopuszczalny poziom hałasu wynosi od 30 do 60 decybeli – w zależności od rodzaju terenu i od pory doby.

Z dotychczasowych badań wynika, że największe zagrożenie stwarza hałas drogowy. Przekroczenia norm stwierdzono przy wszystkich badanych ulicach. Stąd trasy komunikacyjne o największym nasileniu ruchu są największymi generatorami źródła hałasu. Na terenie dawnego województwa kaliskiego są to przede wszystkim drogi krajowe i wojewódzkie. Kolejnym potężnym emitorem hałasu jest linia kolejowa. Gmina Opatówek posiada wszystkie wyżej wymienione emitery hałasu.

2.1.2.11. Promieniowanie niejonizujące

Źródłami niejonizującego promieniowania elektromagnetycznego zagrażającego środowisku są:

- napowietrzne linie elektroenergetyczne wysokich napięć,
- urządzenia radiokomunikacyjne,
- urządzenia radiolokacyjne.

Zjawisko zagrożenia środowiska elektromagnetycznym promieniowaniem niejonizującym raczej nie występuje, mimo tego iż istnieją źródła tego promieniowania.

Istniejące linie elektroenergetyczne w większości posiadają odpowiednie strefy ochronne. Również – przy podejmowaniu różnego rodzaju działań - raczej uwzględnia się uwarunkowania wynikające z przebiegu głównych kanałów teletransmisyjnych.

Zjawiska te występują również na terenie gminy Opatówek.

2.1.2.12. Ochrona radiologiczna

Organem właściwym w sprawach ochrony radiologicznej jest Centralne Laboratorium Ochrony Radiologicznej w Warszawie. Kontrolę poziomu skażeń promieniotwórczych prowadzą: Centralny Ośrodek Pomiarów Skażeń Promieniotwórczych i terenowe placówki pomiarowe. Na terenie dawnego województwa kaliskiego pomiary skażeń promieniotwórczych były prowadzone przez: Wojewódzką Stację Sanitarno-Epidemiologiczną i Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska (do 1994 roku). Na podstawie dotychczasowych pomiarów należy stwierdzić, że od 1986 roku nie stwierdzono sytuacji odbiegającej od normy.

2.1.3. Powiązania historyczne

Uwarunkowania historyczne są często ważnym czynnikiem gospodarczego i społecznego rozwoju każdego terytorium. Ważnym zatem jest aby poznać sytuację polityczną danego terytorium w rozbiciu na poszczególne okresy historyczne i status tych obszarów jak również sytuację gospodarczą, której najjaskrawszym przejawem jest lokacja miast.

Ziemia kaliska, w skład której w większości dziejów wchodziły tereny gminy Opatówek prawie zawsze w historii Polski miała szczęście znaleźć się, niezależnie od zmian granic kraju, na terytorium państwa polskiego.

Granice pomiędzy poszczególnymi jednostkami politycznymi w pierwszych latach powstawania państwa polskiego, w czasach pierwszych Piastów jak również za panowania późniejszych dynastii rzadko kiedy były szczegółowo udokumentowane. Stanowiły pewną strefę graniczną (za wyjątkiem granic na rzekach i grzbietach górskich), przeważnie pokrytą lasami. Najczęściej więc mówiąc o granicach mówimy o umownych liniach granicznych, wykształconych w późniejszych okresach.

Za czasów piastowskich, począwszy od Mieszka I (990 rok), jak i około 50 lat później za panowania Kazimierza I Odnowiciela, kiedy to odeszły od Polski: Mazowsze, Pomorze i Śląsk teren obecnej gminy Opatówek (ziemia kaliska) znajdował się w granicach państwa polskiego.

Po śmierci Bolesława Krzywoustego (1138 rok), w wyniku rozbicia dzielnicowego, teren gminy Opatówek znalazł się w granicach tej części Wielkopolski, która weszła w skład dzielnicy pryncypalnej. Obok Kalisza i Gniezna należała do niej dzielnica krakowska, ziemie sieradzka i łęczycka oraz część Kujaw. Zarządzał tą dzielnicą najstarszy syn Bolesława Krzywoustego – Władysław – książę zwierzchni. Pozostałą częścią Wielkopolski z Poznaniem zarządzał drugi z kolei syn Bolesława Krzywoustego - Mieszko.

Również **za czasów Władysława Łokietka** (1320 rok) ziemia kaliska wraz z Opatówkiem była częścią państwa polskiego. Stanowiła ona część Królestwa Polskiego. W tym okresie prawa miejskie posiadały już takie miasta jak Kalisz, Pleszew, Stawiszyn, Koźmin, Jarocin, Ostrzeszów, Ołobok (który utracił je również w tamtym okresie) czy położone na wschód Sieradz i Warta.

Jednym z okresów świetności monarchii piastowskiej jest **panowanie Kazimierza Wielkiego**. W tym czasie ustala się nazwa państwa: Korona Królestwa Polskiego oraz podział wewnętrzny państwa na ziemie, zwane później województwami. Opatówek wszedł w skład województwa kaliskiego, które w tamtym okresie rozciągało się od Ołoboku i Brzezin na południu, poprzez Pyzdry, Gniezno aż do Nakła, Sępólna i Kamienia na północy. Istotnym również jest proces urbanizacji kraju. W tym okresie bardzo dużo miejscowości otrzymało prawa miejskie w tym prawa miejskie w okolicach Kalisza otrzymał Opatówek i Koźminek, Mikstat i Turek, później Staw.

Piętnasty wiek przyniósł prawa miejskie kolejnym sąsiadom Opatówka. Najbliżej położone to Iwanowice, Ostrów i Raszków, Grabów, Dobrzyca.

Sprawną organizacją administracji państwa charakteryzuje się **wiek XVI**, a szczególnie okres panowania Stefana Batorego. Jest to okres rozkwitu politycznego i gospodarczego Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Jest to również znaczny rozwój miast Rzeczypospolitej. W okolicach Kalisza i Opatówka prawa miejskie otrzymały: Korab, Sobótka, Strzyżew. Opatówek podobnie jak za Kazimierza Wielkiego znajdował się w tym okresie w wielkim województwie kaliskim Korony Królestwa Polskiego.

Siedemnasty wiek przyniósł prawa miejskie jeszcze jednemu dość blisko położonemu miastu, tj. Błaszkom.

Schyłek wieku XVIII przyniósł Polsce rozbiory. Okres poprzedzający ten czas jest okresem silnego rozwoju istniejących miast. Ale jest to jednocześnie schyłek pewnej epoki historyczno-politycznej rozwoju kraju. Pierwszy rozbiór Polski (1770 i 1772 rok) dla Opatówka nie miał istotnego znaczenia. Jedynie część północna dawnego wielkiego województwa kaliskiego znalazła się pod panowaniem Prus. Powierzchnia województwa kaliskiego zmniejszyła się o połowę między innymi na skutek usamodzielnienia się Gniezna jako stolicy województwa. Konstytucja uchwalona w dniu 3 Maja 1791 roku likwidowała podział państwa na Koronę i Wielkie Księstwo Litewskie oraz wprowadzała jednolity system zarządzania całą Rzeczpospolitą. Niestety następne dwa rozbiory Polski całkowicie odebrały jej suwerenność. W wyniku drugiego rozbioru Polski (1793 rok) ziemia kaliska z Opatówkiem znalazła się pod panowaniem Prus. Trzeci rozbiór Polski całkowicie zniósł z mapy Europy nasz kraj.

Wiek XIX zapisał się w historii Opatówka utratą praw miejskich. Podobny los spotkał również miejscowości położone w pobliżu Opatówka, tj. Koźminek, Staw i Iwanowice. W wyniku powstania Księstwa Warszawskiego (1807 rok) Kalisz z Opatówkiem znalazły się w jego granicach. Kalisz został stolicą departamentu.

Decyzją Kongresu Wiedeńskiego (1815 rok) ziemie polskie znalazły się we władaniu trzech ościennych państw. Opatówek dostał się pod panowanie Rosji (w guberni kaliskiej), która z rdzennych ziem polskich utworzyła monarchię konstytucyjną - Królestwo Polskie, na zawsze połączone z Rosją. Zastępcą króla, zwanym namiestnikiem, został generał Józef Zajaczek (ściśle związany z tymi ziemiami).

Po odzyskaniu niepodległości pełne ujednolicenie całej administracji nastąpiło dopiero po 1933 roku. Charakterystyczne dla tego podziału jest zachowanie dawnych granic państw zaborczych, stąd Opatówek stał się częścią powiatu kaliskiego w województwie łódzkim. Ten stan rzeczy zmienił się jeszcze przed wybuchem II wojny światowej, kiedy to Opatówek administracyjnie wrócił do Wielkopolski stając się częścią województwa poznańskiego (w powiecie kaliskim). Taki stan rzeczy funkcjonował również po drugiej wojnie światowej.

Do 1975 roku funkcjonował trójstopniowy podział administracyjny: województwa, powiaty, gromady (po 1970 roku - gminy). W tym czasie Opatówek pełnił rolę gromady, a następnie gminy.

Reforma administracyjna kraju z 1975 roku wprowadzając dwustopniowy podział państwa, tj.: na województwa i gminy, usytuowała omawiany teren w województwie kaliskim, jednocześnie lokując w Opatówku siedzibę gminy.

Rozpoczynając przebudowę struktur władzy państwowej utworzono w 1990 roku pośredni szczebel pomiędzy gminą a województwem – rejony (rządowe). Opatówek znalazł się w granicach rejonu kaliskiego.

Od 1 stycznia 1999 roku, podobnie jak przed 1975 rokiem Opatówek stał się częścią powiatu kaliskiego tym razem w województwie wielkopolskim.

Powyższą analizę historyczną należy uzupełnić o bardzo ważną rzecz dla zrozumienia rozwoju omawianego obszaru. Są to historyczne powiązania komunikacyjne. Otóż należy podkreślić, iż już za panowania Piastów przez Opatówek przebiegał ważny szlak handlowy z zachodu na południowy-wschód, tj. z Niemiec przez Poznań, Kalisz, Sieradz, Opoczno, Sandomierz, Lwów na Ukrainę. Drugim istotnym elementem jest powstanie w pierwszych latach XX wieku kolei Warszawsko-Wiedeńskiej oraz dworca w Opatówku. Te dwa elementy do dziś stanowią okno na świat dla obszaru tej gminy.

2.1.4. Powiązania społeczne

Bliskość tak dużej aglomeracji miejskiej jaką jest Kalisz pozytywnie wpływa na sferę społeczną gminy. Kalisz zaspakaja wszystkie najważniejsze potrzeby mieszkańców gminy, których nie są oni w stanie zaspokoić na swym terenie. Najważniejszą z nich obok rozrywki, szkolnictwa, ochrony zdrowia, bezpieczeństwa, jest praca. Kalisz to miejsce pracy wielu setek mieszkańców gminy. Ma to istotny wpływ na stan zatrudnienia i zmniejszenie stanu bezrobocia na terenie gminy. Jednocześnie wsie gminy Opatówek są sypialnią dla setek mieszkańców miasta, którzy będąc zawodowo ściśle związani z miastem, mieszkać i wypoczywać chcą w miejscu o wiele spokojniejszym jakim są podkaliskie wsie gminy Opatówek. Taką rolę pełnią lub rozpoczynają pełnić takie wsie jak Szale, Trojanów, Zduny, Tłokinia Nowa, Tłokinia Kościelna, Tłokinia Wielka, Nędzrzew. Znalazło w nich nowe miejsce zamieszkania wielu Kaliszan.

2.1.5. Powiązania gospodarcze

Gmina Opatówek jest typowo rolniczą gminą, o dość silnie rozwiniętych działach specjalnych rolnictwa, w tym przede wszystkim ogrodnictwa i sadownictwa. Stąd sąsiedztwo dużego 100 tysięcznego miasta, jakim jest Kalisz, stanowi dla gminy bardzo korzystne położenie. Kalisz to bardzo dobry rynek zbytu dla płodów wyprodukowanych na terenie gminy. To duży ośrodek przemysłu spożywczego. Dużym udogodnieniem dla rozwoju tej współpracy jest powstała w Kaliszu w 1990 roku „*Gielda Kaliska*”, która została włączona do programu Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej „*Budowa giełd i rynków hurtowych w Polsce do roku 2000*”.

Silne związki z Kaliszem zacieśniają się jeszcze bardziej na skutek działań inwestorów, którzy swe siedziby lokują na terenie obu gmin.

2.1.6. Powiązania komunikacyjne

2.1.6.1. Drogownictwo

Opatówek ma bardzo dobre powiązania komunikacyjne z Polską. Przez teren gminy przebiega droga krajowa nr 42 relacji POZNAN–ŁÓDŹ, która wprowadza gminę w układ dróg o znaczeniu krajowym. Jest to szlak, który ciągnąc się przez teren gminy w układzie równoleżnikowym, stanowi połączenie gminy poprzez Kalisz z Wrocławiem, Katowicami i Poznaniem, natomiast poprzez Sieradz z Łodzią, Warszawą i południowo-wschodnimi dzielnicami Polski.

Pod względem ważności następną w kolejności jest droga wojewódzka nr 471 relacji OPATÓWEK - KOŹMINEK - LISKÓW – RZYMSKO. Droga ta stanowi bezpośrednie połączenie gminy z północnymi i wschodnimi obszarami Polski. Tą trasą najszybciej można dostać się do Turku a następnie Koła i Włocławka, do Łęczycy a dalej Kutna i Płocka oraz do Zgierza i Łodzi od jej północnej strony.

Pozostałe drogi układu komunikacyjnego wychodzące poza granice gminy to drogi powiatowe. Łączą one teren gminy ze wszystkimi gminami ościennymi. Każda z gmin sąsiednich posiada co najmniej podwójne połączenie z terenem gminy Opatówek. Jedynym wyjątkiem jest gmina Ceków Kolonia, z którą granica przebiega jedynie na niewielkim około jedno kilometrowym odcinku, stąd nie ma bezpośredniego połączenia z jej terenem.

Układ tych dróg zapewnia właściwe połączenia komunikacyjne w układzie powiatu, regionu i kraju.

2.1.6.2. Kolej

Przez teren gminy przebiega – podobnie jak droga krajowa nr 42 w układzie równoleżnikowym - linia kolejowa o znaczeniu krajowym i międzynarodowym. Trasą tą odbywają się przewozy pasażerskie na odcinkach Warszawa – Wrocław, Łódź - Poznań, składy międzynarodowe z Warszawy do Drezna, Frankfurtu nad Menem i Pragi. Stanowi ona ważne ogniwo w układzie kolejowym Polski. Z uwagi na to, że w większości są to składy pociągów bądź ekspresów stacja kolejowa Opatówek nie obsługuje większości tych przewozów. Stacja ta obsługuje natomiast przewozy osobowe zwykłe. W latach ubiegłych ich ilość była znacznie większa. Obecnie drastycznie ona zmalała, między innymi z uwagi na bardzo duży wzrost motoryzacji kraju oraz ograniczenia wprowadzone przez zarządców kolei ze względu na uwarunkowania finansowe.

Naturalnym jest, że trasą tą prowadzone są również składy towarowe zarówno w układzie krajowym jak i międzynarodowym. Ich natężenie jest dość duże. Zależy ono od możliwości organizacyjnych przewozów i warunków technicznych ich prowadzenia.

Drugą linią kolejową przebiegającą przez teren gminy jest tzw. kolejka wąskotorowa. Łączy ona gminę z kilkoma gminami położonymi na północ od Opatówka, tj. z powiatu kaliskiego gminą Żelazków, Stawiszyn i Mycielin a dalej gminą Tuliszków.

Linia ta stanowiła do niedawna dość ważne połączenie w przewozach buraka cukrowego i ziemniaków. Załamanie się polskiego rolnictwa spowodowane

nadprodukcją żywności oraz jej importem zza granicy znacznie osłabiła jej znaczenie.

2.1.7. Powiązania w zakresie transportu

2.1.7.1. Transport osobowy

Z uwagi na duże przewozy osób zamieszkałych na terenie gminy do pracy na terenie miasta Kalisza dość dobrze rozwinięty jest transport autobusowy. Wieś Opatówek posiada z Kaliszem bezpośrednie połączenie autobusami komunikacji miejskiej. Poza tym większość wsi gminy posiada połączenie z Kaliszem autobusami Przedsiębiorstwa Państwowej Komunikacji Samochodowej. PPKS zapewnia również takie połączenie między innymi z Kalisza, przez Opatówek do Łodzi.

Połączenia z dużymi miastami Wrocławiem, Poznaniem i Łodzią zapewniają linie kolejowe. Niestety w Opatówku zatrzymują się jedynie składy osobowe. Składy przyspieszone i pociągi ekspresowe nie zatrzymują się na stacji PKP w Opatówku.

2.1.7.2. Transport towarowy

Z uwagi na przebieg przez gminę w układzie równoleżnikowym drogi krajowej nr 42 oraz linii kolejowej, przez teren gminy odbywa się znaczny transport towarowy tymi ciągami komunikacyjnymi. Jednak jest to w większości ruch tranzytowy.

Istotnym wyjątkiem jest transport prowadzony przez przedsiębiorstwo Hellena, zlokalizowane na terenie gminy, produkujące wody, soki i napoje. Profil produkcji wymusza duże przewozy towarowe, stąd rozwój tej firmy przyczynił się znacznie do wzrostu ilości przewozów towarowych na terenie gminy. W tym przypadku podróże rozpoczynają się z terenu gminy oraz kończą się tutaj. Transport ten prowadzony jest indywidualnie przez Przedsiębiorstwo.

Drugim wyjątkiem jest okresowy transport buraka cukrowego w czasie kampanii buraczanej. Na terenie gminy we wsi Opatówek znajduje się skład, z którego surowiec transportowany jest na północ do cukrowni Zbiersk. W tym celu w przeszłości wybudowana została kolejka wąskotorowa. W latach ubiegłych znaczenie tej kolejki w przewozach towarowych było dość duże. Obecnie, przy nadprodukcji niemal wszystkich artykułów spożywczych, znacznie to osłabło.

Dość duże znaczenia odgrywa również transport towarów sypkich, takich jak: nawozy sztuczne, węgiel, pasze do produkcji rolnej i ogrodnictwa jak również transport materiałów budowlanych. Prowadzony jest on przez wiele firm na terenie gminy.

Pozostały transport towarowy nie posiada istotnego znaczenia w skali gminy i odbywa się w sposób indywidualny.

2.1.8. Powiązania w zakresie gospodarki przestrzennej

Bliskość Kalisza powoduje, że gmina prężniej, niż w innych kierunkach rozwija się na zachód. Najatrakcyjniejsze dla inwestorów są tereny położone wzdłuż drogi krajowej nr 42 na odcinku od Kalisza do Opatówka. Narasta tendencja do obudowywania tej drogi obiektami przede wszystkim o charakterze usługowym.

Duży ruch drogowy odbywający się tym szlakiem oraz bliskość miasta powoduje dużą atrakcyjność tych terenów.

Zmienia się również we wsiach położonych na zachód od Opatówka układ osadniczy tych miejscowości i struktura zabudowy. Wsie te bądź już są (jak np. Szale) bądź stają się sypialniami dla ludzi pracujących w Kaliszu (Trojanów, Zduny, Tłokinia Nowa, Tłokinia Kościelna, Tłokinia Wielka, Nędzrzew). Rosną wymagania dla lokalizacji zabudowy mieszkaniowej dla tych ludzi. Stąd zmienia się charakter tych miejscowości z rolniczego na rolniczo-mieszkaniowy. Zdecydowanie polepszyło się wyposażenie w infrastrukturę społeczną (drogi o nawierzchni bitumicznej, energia, woda, gaz). Powstają podmiejskie osiedla mieszkaniowe o podwyższonym standardzie zabudowy.

2.1.9. Powiązania w zakresie infrastruktury technicznej

Odpady komunalne

Odpady komunalne i przemysłowe pochodzące z terenów miast i osiedli wiejskich składowane są głównie na składowiskach odpadów. Trafiają tam również odpady, które stanowią cenne surowce wtórne. Większość składowisk odpadów komunalnych eksploatowana jest od wielu lat. Wybór lokalizacji był często nietrafiony z uwagi na brak przeprowadzonych badań hydrogeologicznych. Szczególnie uciążliwe dla środowiska są odpady pochodzące z terenów miejskich. Na miejskie wysypiska trafiają z odpadami komunalnymi – odpady przemysłowe. Odcieki pochodzące z takich wysypisk charakteryzują się dużą zawartością związków organicznych i mineralnych. Mniejszą uciążliwość dla środowiska stanowią składowiska wiejskie. Skład odpadów wiejskich pod względem fizyko-chemicznym i bakteriologicznym jest zupełnie inny, powodując powstawanie odcieków o mniejszym stopniu agresywności. Dużym zagrożeniem, większym niż składowiska, są wylewiska odpadów płynnych. Płynna masa odpadów komunalnych przenika do gruntu znacznie szybciej, powodując zanieczyszczenie warstw wodonośnych.

Najwięcej odpadów komunalnych pochodzi z aglomeracji kalisko-ostrowskiej, i tak z Kalisza pochodzi ca 40% całej masy odpadów komunalnych wytworzonych w skali dawnego województwa kaliskiego, z Ostrowa Wielkopolskiego zaś ca 24%. Opatówek nie przyjmuje odpadów z tej aglomeracji.

Być może sytuację w tym zakresie poprawi sukcesywnie prowadzona od kilku lat wśród społeczeństwa edukacja w zakresie segregacji odpadów. Problemem jednak nadal jest późniejsze zagospodarowanie mas materiałów wtórnych.

Odpady przemysłowe

Na terenie dawnego województwa kaliskiego nie wszystkie zakłady przemysłowe posiadają składowiska dla wytwarzanych przez nie odpadów. Pewna ilość odpadów przemysłowych trafia więc na składowiska komunalne. Największe ośrodki wytwarzania odpadów komunalnych to Ostrów Wielkopolski, Zduny (powiat krotoszyński), Jarocin, Krotoszyn, Stawiszyn.

Odpady niebezpieczne

Do odpadów niebezpiecznych występujących na terenie dawnego województwa kaliskiego należą:

- odpady pogalwaniczne i garbarskie, zawierające metale ciężkie,
- odpady z rzeźni i przemysłu mięsnego,
- osady z oczyszczalni ścieków,
- zużyte oleje i smary,
- przeterminowane lub wycofane chemikalia,
- odpady sanitarne ze szpitali i ośrodków medycznych,
- odpady pochodzące ze stosowania środków ochrony roślin – tzw. odpady pestycydowe.

Na terenie dawnego województwa kaliskiego funkcjonuje 13 większych jednostek medycznych. Tylko nieliczne z nich posiadają piece do unieszkodliwiania odpadów niebezpiecznych. Część odpadów spalana jest, w nieprzystosowanych do unieszkodliwiania odpadów poszpitalnych, piecach CO. Pozostała część trafia na składowiska odpadów.

Odpady pestycydowe - zalicza się do nich przede wszystkim opakowania po chemicznych środkach ochrony roślin z resztkami toksycznych substancji oraz preparaty zbędne, przeterminowane.

Na terenie dawnego województwa kaliskiego w latach ubiegłych zlokalizowano 4 mogielniki, tj. betonowe bunkry, przeznaczone do składowania niebezpiecznych pestycydów i opakowań po nich. Niestety obiekty te stanowią zagrożenie dla środowiska gruntowo-wodnego. Żaden z nich nie znajduje się na terenie gminy Opatówek.

2.1.10. Powiązania gminy z regionem - podsumowanie

Najbardziej zauważalne związki Opatówka w regionie, to związki z Kaliszem. Położenie Opatówka bezpośrednio obok Kalisza – miasta o blisko 110 tysięcznej liczbie mieszkańców - stworzyło bardzo silne związki zarówno funkcjonalne jak i przestrzenne tych dwóch jednostek samorządu terytorialnego. Jest to naturalne, gdyż Kalisz, do niedawna miasto wojewódzkie, obecnie stolica powiatu grodzkiego i ziemskiego, posiada nadal bardzo silną pozycję w województwie wielkopolskim. W tym drugim co do wielkości, po Poznaniu, mieście Wielkopolski nadal swoją siedzibę znalazło szereg urzędów, instytucji o znaczeniu ponadregionalnym reprezentujących takie dziedziny życia jak: administracja, sądownictwo, finanse, służba zdrowia, oświata, kultura.

W tym zakresie wszystkie te instytucje obsługują również mieszkańców gminy Opatówek.

Wszystkie te związki bezpośrednio wpływają na sferę socjalno-bytową mieszkańców gminy oraz możliwości jej rozwoju.

2.2 AKTUALNY STAN ZAGOSPODAROWANIA GMINY

2.2.1 Sfera społeczna

Przeprowadzoną analizę zagadnień dotyczących sfery społecznej dokonano porównując sytuację gminy Opatówek z sytuacją gmin wiejskich w byłym województwie kaliskim (przy których wyborze kierowano się bliskością kulturową, społeczną i gospodarczą) oraz z sytuacją w byłym województwie kaliskim (z uwagi na centralne położenie gminy w tym regionie i określenie jej pozycji w ramach tego regionu) jak również z sytuacją ogólnokrajową.

2.2.1.1. Osadnictwo

System osadniczy

Sieć osadnicza na terenie gminy jest bogata i różnorodna. Wsi sołeckich jest 27 - dla tych jednostek wiejskich istnieją dane statystyczne, stąd w dalszej części opracowania przedstawiona jest ich analiza (mapka Nr 1). Z reguły wsie sołeckie stanowią obręby geodezyjne. Wyjątkiem są tu dwa sołectwa: Janików, który należy do obrębu geodezyjnego Rajska oraz Józefów, który należy do obrębu geodezyjnego Opatówek. Wiodącą jednostką osadniczą na terenie gminy jest wieś Opatówek, będąca ośrodkiem gminnym.

System osadniczy gminy uzupełniają miejscowości o randze wsi, nie będących sołectwami, do których należą: Michałów I, Zawady, Zmysłanka, Słoneczna, Frankowizna, Michałów IV, Bogumiłów i Modła.

Sieć osadnicza gminy Opatówek tworzy układ przestrzenny, w którym występują cztery typy siedlisk wsi, a mianowicie:

- a) wsie siedliskowo zwarte (Opatówek, Sierzchów, Zduny, Borów, Tłokinia Kościelna, Nędzrzew),
- b) wsie siedliskowo rozproszone z ośrodkami zasiedlenia skoncentrowanego (Chełmce, Rajska, Szulec, Rożdżały),
- c) wsie ulicówki - zabudowa liniowa wzdłuż istniejących głównych dróg (Szałe, Michałów II, Tłokinia Wielka, Cienia I, Cienia II, Cienia III, Tłokinia Mała, Tłokinia Nowa, Kolonia Dębe).
- d) wsie siedliskowo rozproszone (Porwity, Kobierno, Trojanów, Warszew, Cienia Folwark, Michałów III, Józefów, Janików).

Funkcje jednostek osadniczych

W strukturze hierarchiczno – funkcjonalnej sieci osadniczej omawianego obszaru zdecydowanie dominującą rolę pełni wieś Opatówek, będąca lokalnie - gminnym ośrodkiem rozwoju. Opatówek jest ośrodkiem o wyspecjalizowanej funkcji usługowej, turystycznej i rolniczej. Jest to najważniejszy ośrodek na terenie gminy, obsługujący zamieszkuje tutaj ludność. Biorąc pod uwagę wyposażenie w usługi dla ludności, dostępność komunikacyjną, potencjał ludzki do ważniejszych jednostek wiejskich uzupełniających ośrodek gminy Opatówek należą wsie: Szałe, Chełmce, Tłokinia Kościelna, Sierzchów, Rajska, Tłokinia Wielka. Pozostałe wsie zaspakajają elementarne potrzeby ludności.

Analizując wyposażenie w usługi i zainwestowanie gospodarcze, obsługę ludności, określono funkcję poszczególnych jednostek osadniczych. Demonstruje to poniższa tabela.

Funkcje jednostek osadniczych

Nazwa wsi	Funkcja podstawowa	Funkcja uzupełniająca
Opatówek	mieszkalnictwo, obsługa ludności i obsługa turystyki	obsługa rolnictwa
Borów	produkcja rolna	mieszkalnictwo
Chelmce	produkcja rolna i obsługa ludności	mieszkalnictwo
Cienia I	produkcja rolna	mieszkalnictwo, obsługa ludności
Cienia II	produkcja rolna	mieszkalnictwo
Cienia III	produkcja rolna	mieszkalnictwo
Cienia Folwark	produkcja rolna	mieszkalnictwo
Janików	produkcja rolna	mieszkalnictwo
Józefów	produkcja rolna	mieszkalnictwo
Kobierno	produkcja rolna	mieszkalnictwo
Kolonia Dębe	produkcja rolna	mieszkalnictwo
Michałów II	produkcja rolna	mieszkalnictwo
Michałów III	produkcja rolna	mieszkalnictwo
Nędzrzew	produkcja rolna	mieszkalnictwo
Porwity	produkcja rolna	mieszkalnictwo
Rajsko	obsługa ludności, produkcja rolna, obsługa rolnictwa	mieszkalnictwo
Rożdżały	produkcja rolna	mieszkalnictwo
Sierzchów	obsługa ludności, produkcja rolna	mieszkalnictwo
Szale	turystyka, rekreacja, mieszkalnictwo	obsługa ludności
Szulec	produkcja rolna	mieszkalnictwo
Tłokinia Kościelna	obsługa ludności i obsługa rolnictwa, produkcja rolna	mieszkalnictwo
Tłokinia Mała	produkcja rolna	mieszkalnictwo
Tłokinia Nowa	produkcja rolna	mieszkalnictwo
Tłokinia Wielka	produkcja rolna i obsługa ludności	obsługa rolnictwa, mieszkalnictwo
Trojanów	produkcja rolna, rekreacja	mieszkalnictwo
Warszew	produkcja rolna	mieszkalnictwo
Zduny	produkcja rolna i obsługa ludności	mieszkalnictwo

Rozproszenie osadnicze w gminie Opatówek uwzględniając liczbę miejscowości w jednym sołectwie, jest niższe od rozproszenia w dawnym województwie kaliskim i w kraju.

Demonstruje to poniższa tabela.

Rozproszenie osadnicze wsi

Obszar	Miejscowości wiejskie	Sołectwa	Wskaźnik rozproszenia osadniczego
Gmina Opatówek	35	27	1,29
Województwo Kaliskie	1344	927	1,45
Polska	56869	39173	1,45

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych z roczników statystycznych i z Urzędu Gminy.

W strukturze osadnictwa przeważają wsie małe i średnie.

W liczbie 27 analizowanych jednostek osadniczych:

- 14,8% stanowią wsie o zaludnieniu do 100 mieszkańców,
- 55,6% stanowią wsie o zaludnieniu od 100 do 300 mieszkańców,
- 18,5% stanowią wsie o zaludnieniu od 300 do 500 mieszkańców,
- 7,4% stanowią wsie o zaludnieniu od 500 -700 mieszkańców,
- 3,7% stanowią wsie o zaludnieniu powyżej 700 mieszkańców.

2.2.1.2. Demografia

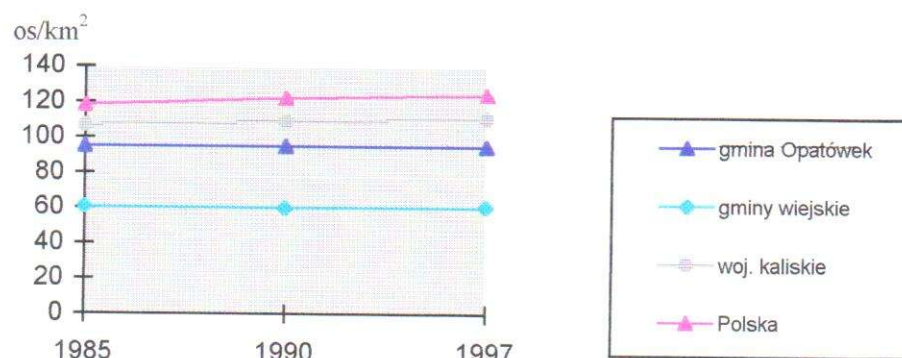
Stan i struktura ludności

Gmina Opatówek należy do obszarów średnio zaludnionych. Gęstość zaludnienia kształtuje się zdecydowanie powyżej średniej przypadającej na gminy wiejskie dawnego województwa kaliskiego i w 1997 roku wynosiła 95 osób/km² (średnia dla gmin wiejskich 61 osób/km²). Gęstość zaludnienia w gminie Opatówek jest zbliżona do średniej dla dawnego województwa kaliskiego (111 osób/km²) i średniej krajowej wynoszącej 124 osoby/km². Analizując gęstość zaludnienia w gminie na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat obserwujemy utrzymanie się jej na niezmiennym poziomie. Demonstruje to poniższa tabela i wykres.

Gęstość zaludnienia

Nazwa	1985	1990	1997
gmina Opatówek	95	95	95
gminy wiejskie	61	60	61
woj. kaliskie	107	109	111
Polska	118	122	124

GĘSTOŚĆ ZALUDNIENIA

Gęstość zaludnienia dla poszczególnych wsi w 1998 roku na terenie gminy charakteryzowała się bardzo dużym zróżnicowaniem przestrzennym (mapka Nr 2). Obszary najmniej zaludnione (poniżej 50 osób/km²) obejmują wsie: Nędzerczew, Cienia I, Cienia Folwark, Rożdżały, Szulec, Porwity, Michałów II, Michałów III i Trojanów. Do średnio zaludnionych obszarów (w granicach 70 - 90 osób/km²) należą wsie: Chełmce, Kobierno, Sierzchów, Rajsco, Zduny,

Cienia III. Największa gęstość zaludnienia powyżej 110 osób/km² cechuje wsie leżące w środkowej części gminy: Opatówek, Tłokinia Mała i Józefów. Największa wartość wskaźnika zaludnienia 388 osób/km² przypada na wieś Opatówek. Demonstruje to poniższa tabela.

Dane demograficzne

Nazwa	Powierzchnia (km ²)	Ludność	Gęstość zaludnienia (os/km ²)
Opatówek	9,5064	3694	388
Borów	6,4061	391	61
Chełmce	7,2658	644	89
Cienia I	3,8417	160	42
Cienia II	4,4927	237	53
Cienia III	1,5500	111	72
Cienia Folwark	2,1902	105	48
Janików	1,3700	94	69
Józefów	1,4500	205	141
Dębe Kolonia	3,2855	179	54
Kobierno	1,9411	138	71
Michałów II	6,9475	244	35
Michałów III	2,5824	79	31
Nędzrzew	1,2660	53	42
Porwity	3,1802	138	43
Rajsko	4,2642	312	73
Rożdżały	4,7246	217	46
Sierzchów	6,5674	482	73
Szałe	4,9505	341	69
Szulec	4,6062	187	41
Tłokinia Kościelna	5,3265	581	109
Tłokinia Mała	1,1308	168	149
Tłokinia Nowa	1,1680	76	64
Tłokinia Wielka	4,2120	447	106
Trojanów	4,1576	190	46
Warszew	3,1186	191	61
Zduny	2,7214	203	74
gmina	104,2234	9867	95

Zródło: Obliczenia własne na podstawie danych Urzędu Gminy.

Gminę Opatówek pod koniec 1998 roku zamieszkiwało 9867 osób, w tym 4982 kobiety (tj. 50,5% ogółu ludności) i 4885 mężczyzn (odpowiednio 49,5%).

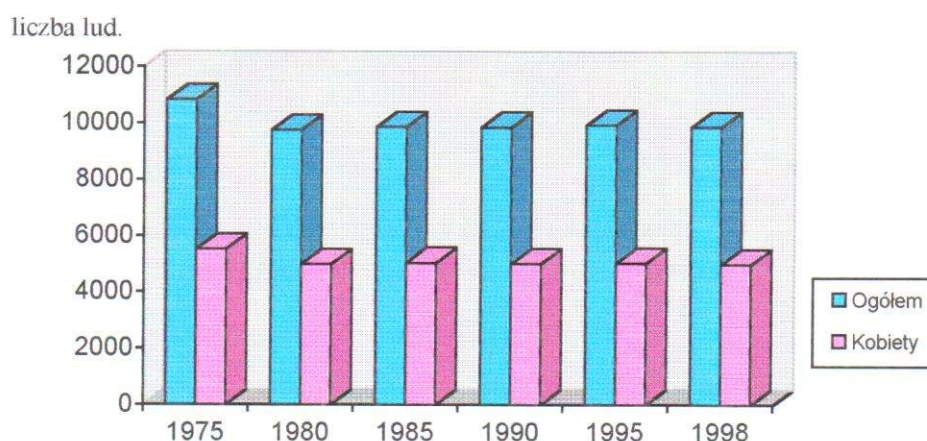
W porównaniu do 1975 roku liczba ludności gminy zmniejszyła się o 962 osoby, co stanowi spadek o 9,7%. W porównaniu do 1990 roku liczba ludności zwiększyła się o 17 osób, co stanowi wzrost o 0,17%. Analizując lata 1975 – 1998 obserwujemy spadek liczby ludności na terenie gminy z wyjątkiem 1995 roku, kiedy odnotowano minimalny wzrost liczby ludności w porównaniu do 1998 roku. Demonstruje to poniższa tabela i wykres.

Liczba ludności w wybranych latach:

Liczba ludności	1975	1980	1985	1990	1995	1998
Ogółem	10829	9742	9862	9850	9934	9867
Kobiety	5532	4978	5040	5011	5030	4982

Źródło: Zestawienie danych z roczników statystycznych.

ZMIANY LICZBY LUDNOŚCI

W analizowanym okresie występuje niewielka liczebna przewaga kobiet nad mężczyznami, co znajduje odzwierciedlenie we wskaźniku feminizacji, określającym liczbę kobiet przypadających na 100 mężczyzn. W roku 1980 wskaźnik ten wynosił 105 kobiet na 100 mężczyzn, w 1990 roku 104 kobiety na 100 mężczyzn, w 1997 roku 102 kobiety na 100 mężczyzn. Odpowiednio dla kraju wskaźnik ten wynosił w 1997 roku - 106, dla województwa - 105, dla gmin wiejskich - 101. Na terenie gminy obserwujemy zjawisko nadwyżki kobiet nad mężczyznami. Zmniejszająca się liczba kobiet na 100 mężczyzn w latach 1980 - 1997 spowodowana jest być może migracją młodych kobiet do pobliskiego Kalisza. Analizę porównawczą w skali gmin wiejskich, województwa i kraju przedstawiono w poniższej tabeli i na wykresie.

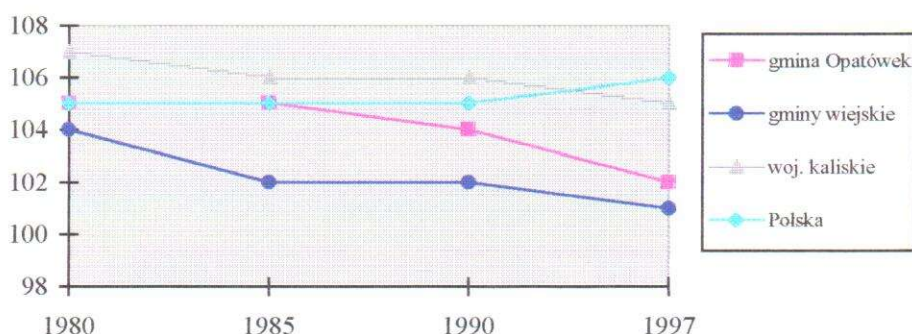
Wskaźnik feminizacji w wybranych latach

Nazwa	1980	1985	1990	1997
gm. Opatówek	105	105	104	102
gminy wiejskie	104	102	102	101
woj. kaliskie	107	106	106	105
Polska	105	105	105	106

Źródło: Zestawienie danych z roczników statystycznych.

WSPÓŁCZYNNIK FEMINIZACJI

liczba kobiet
na 100 mężczyzn

Z wykresu wynika, że wskaźnik feminizacji jest znacznie niższy na wsiach: w gminie Opatówek i w gminach wiejskich. Natomiast w dawnym województwie kaliskim i w kraju gdzie brano pod uwagę średnie z terenów wiejskich i miejskich wskaźnik ten utrzymuje się na znacznie wyższym i niemal na niezmiennym poziomie.

Analizując wskaźnik feminizacji w 1998 roku w gminie Opatówek, jego rozkład jest nierównomierny w poszczególnych wsiach. Największa liczba kobiet przypadająca na 100 mężczyzn występuje we wsiach: Warszew 114,6, Nędzerezew 112,0, Michałów III 107,9 i Rożdżały 106,7. Natomiast w przedziale 104-106 wskaźnik feminizacji występuje we wsiach: Cienia I i Tłokinia Kościelna. Najmniejszą wartość poniżej 100 wskaźnik feminizacji osiąga we wsi: Szałe 99 (mapka Nr 3).

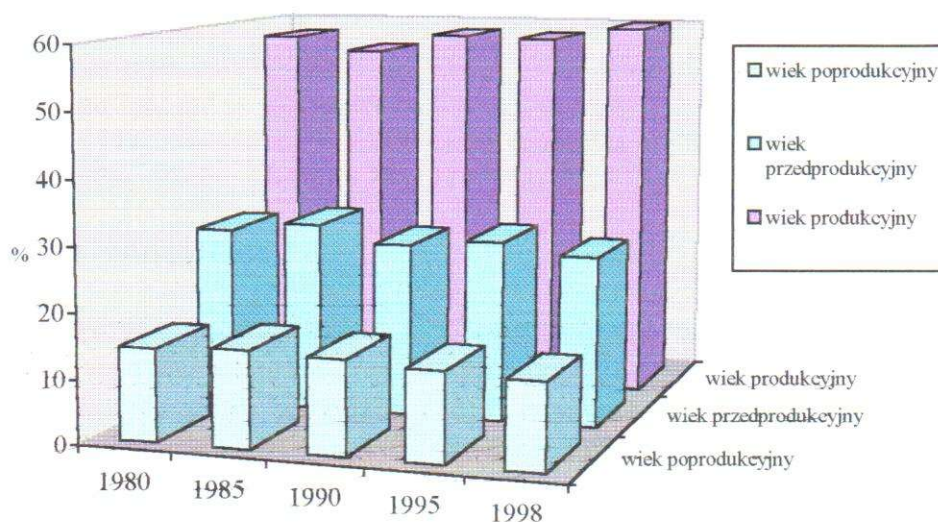
Analizując ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym, poprodukcyjnym w latach 1980 – 1998 na terenie gminy Opatówek procentowy udział ludności w poszczególnych grupach wiekowych utrzymuje się niemal na tym samym poziomie.

Dane zbiorcze przedstawione są w poniższej tabeli oraz na wykresie.

Lata	LUDNOŚĆ W WIEKU					
	0-17 lat	%	18 –59 lat	%	60 i więcej	%
1980	2737	28,1	5602	57,5	1403	14,4
1985	2919	29,6	5454	55,3	1489	15,1
1990	2669	27,1	5733	58,2	1448	14,7
1995	2801	28,2	5752	57,9	1381	13,9
1998	2632	26,6	5916	59,9	1319	13,4

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych z Urzędu Statystycznego w Kaliszu.

STRUKTURA WIEKU LUDNOŚCI W GMINIE OPATÓWEK

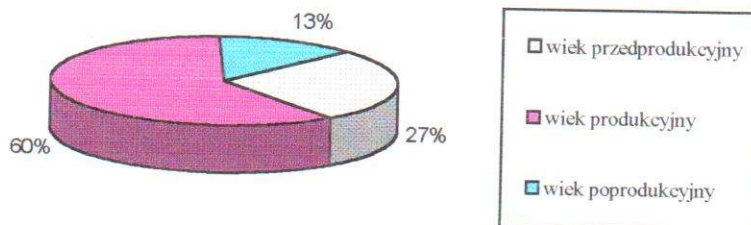

Struktura ludności gminy w podziale wiekowym w 1998 roku przedstawiała się następująco:

- grupa przedprodukcyjna (0-17 lat) 26,6 % ogółu ludności,
- grupa produkcyjna (18 - 59 lat) 59,9 % ogółu ludności,
- grupa poprodukcyjna (powyżej 60 lat) 13,4% ogółu ludności.

Demonstruje to poniższy wykres.

LUDNOŚĆ WEDŁUG WIEKU

Osoby w wieku produkcyjnym stanowią ca 60% ogółu ludności gminy.

Wskaźnik starzenia się ludności (udział ludności w wieku poprodukcyjnym do ludności ogółem) wynosi dla gminy 13% i jest porównywalny ze wskaźnikiem dla dawnego województwa kaliskiego 13% i dla Polski 14%. Według Rosseta już 10% udział osób w wieku powyżej 60 lat świadczy o tym, że społeczeństwo zaczyna się starzeć. Starość demograficzna w gminie powodowana jest głównie malejącym przyrostem naturalnym. Strefy objęte największym wskaźnikiem starzenia się ludności (mapka Nr 4) znajdują się w miejscowościach: Janików (25,5%), Nędzerczew (20,7%), Cienia I (17,5%). Najmniejszym wskaźnikiem starzenia się ludności charakteryzuje się wieś Józefów (9,3%) i wieś Tłokinia Mała (9,5%).

Ruch naturalny ludności

Urodzenia

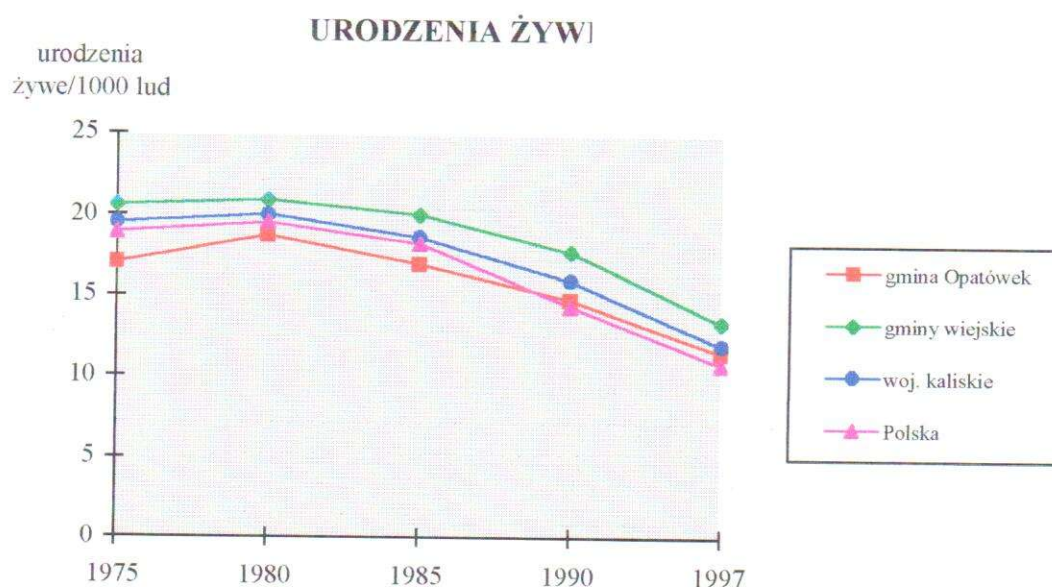
W gminie Opatówek w latach 1975 – 1997 obserwujemy wyraźny spadek wskaźnika urodzeń żywych na 1000 mieszkańców. Wskaźnik ten w 1997 roku wynosił 11,4 i był niższy od średniej dla gmin wiejskich (13,3) oraz niższy od średniej dla dawnego województwa kaliskiego (11,9), ale wyższy od średniej krajowej (10,7).

Kształtowanie się wskaźnika urodzeń w gminie na tle gmin wiejskich, dawnego województwa kaliskiego i kraju przedstawia poniższa tabela oraz wykres.

Urodzenia żywe na 1000 ludności w wybranych latach:

Nazwa	1975	1980	1985	1990	1997
Gmina Opatówek	17,0	18,7	16,9	14,7	11,4
Gminy wiejskie	20,6	20,9	20,0	17,7	13,3
Woj. Kaliskie	19,5	20,0	18,6	15,9	11,9
Polska	18,9	19,5	18,2	14,3	10,7

Źródło: Zestawienie danych z roczników statystycznych.

Analiza powyższego wykresu w latach 1975 - 1997 nasuwa wniosek, że wskaźnik urodzeń żywych w gminie Opatówek jest niższy od średnich wskaźników dla gmin wiejskich, dawnego województwa kaliskiego i kraju z wyjątkiem roku 1990 i 1997.

Zgony

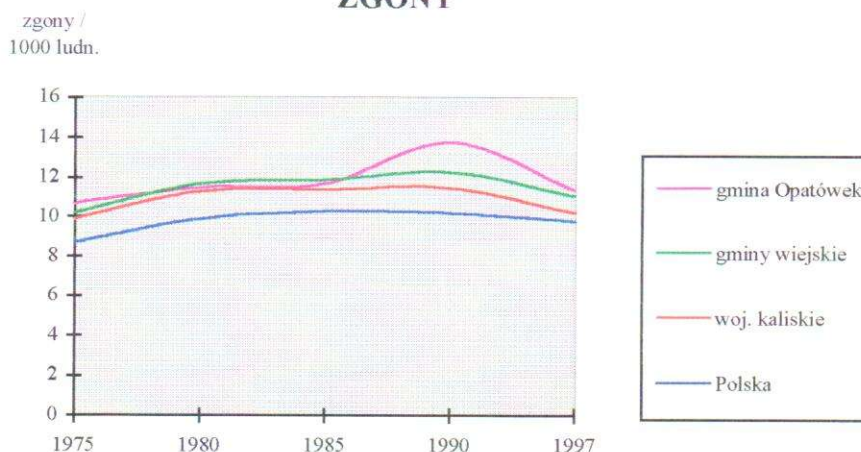
Lata 1975 – 1990 charakteryzowały się wzrostem wskaźnika zgonów na 1000 mieszkańców. Po 1990 roku w gminie zaczął rysować się spadek liczby zgonów. Wskaźnik liczby zgonów na terenie gminy Opatówek jest porównywalny z tendencjami dla gmin wiejskich z wyjątkiem roku 1990. Demonstruje to poniższa tabela oraz wykres.

Zgony na 1000 ludności w wybranych latach

Nazwa	1975	1980	1985	1990	1997
Gmina Opatówek	10,7	11,5	11,7	13,8	11,4
Gminy wiejskie	10,2	11,7	11,9	12,3	11,1
Woj. Kaliskie	9,9	11,3	11,4	11,5	10,2
Polska	8,7	9,9	10,3	10,2	9,8

Źródło: Zestawienie danych z roczników statystycznych.

ZGONY

Ruch naturalny

Po 1985 roku w województwie kaliskim a także w kraju odnotowuje się zdecydowany spadek przyrostu naturalnego. Zjawisko zdecydowanego spadku przyrostu naturalnego odnotowano również w gminie Opatówek. Na przestrzeni lat 1975 - 1997 wskaźnik przyrostu naturalnego dla gminy jest zdecydowanie niższy od notowanego wskaźnika w pozostałych porównywalnych jednostkach. W 1997 roku wskaźnik przyrostu naturalnego był zerowy. Zdecydowany spadek przyrostu naturalnego w gminie po 1995 roku spowodowany był głównie z jednej strony zmniejszającą się liczbą urodzeń, a z drugiej strony wysoką liczbą zgonów.

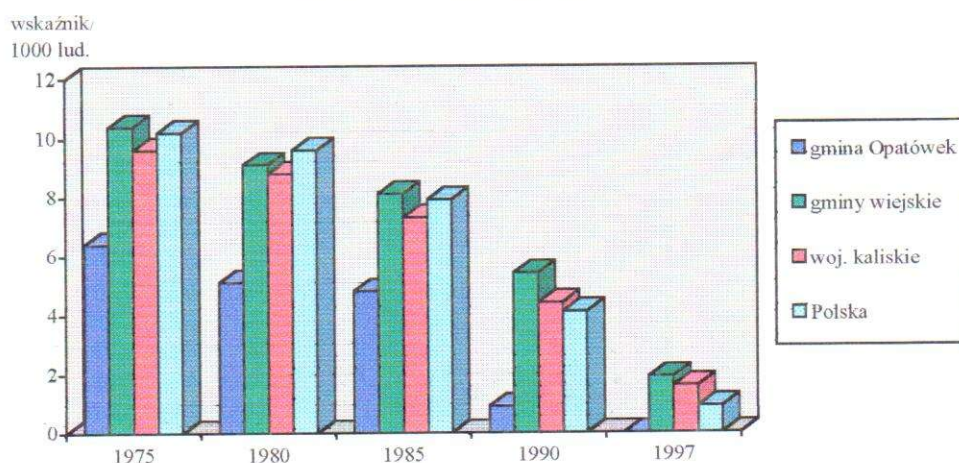
Dane dla wybranych lat zawarte są w poniższej tabeli. Natomiast zjawisko obrazuje poniższy wykres.

Przyrost naturalny na 1000 ludności w wybranych latach

Nazwa	1975	1980	1985	1990	1997
Gmina Opatówek	6,4	5,1	4,8	0,9	0,0
Gminy wiejskie	10,4	9,1	8,1	5,4	1,9
Woj. Kaliskie	9,6	8,8	7,3	4,4	1,6
Polska	10,2	9,6	7,9	4,1	0,9

Źródło: Zestawienie danych z roczników statystycznych.

PRZYROST NATURALNY

Zawarte małżeństwa

Analizując lata 1975 – 1997 liczba zawartych małżeństw na 1000 ludności w gminie Opatówek przyjmuje tendencje wahadłowe. Najwyższy wskaźnik zawartych małżeństw przypadł na rok 1975. Natomiast w 1990 roku wskaźnik ten był zbliżony do analogicznego wskaźnika wojewódzkiego, ogólnokrajowego i dla gmin wiejskich. Wzrost zawartych małżeństw po 1985 roku nie zaowocował wzrostem przyrostu naturalnego w gminie, co wiąże się ze spadkiem dzietności małżeństw. Dane dla wybranych lat zawarte są w poniższej tabeli. Natomiast zjawisko obrazuje poniższy wykres.

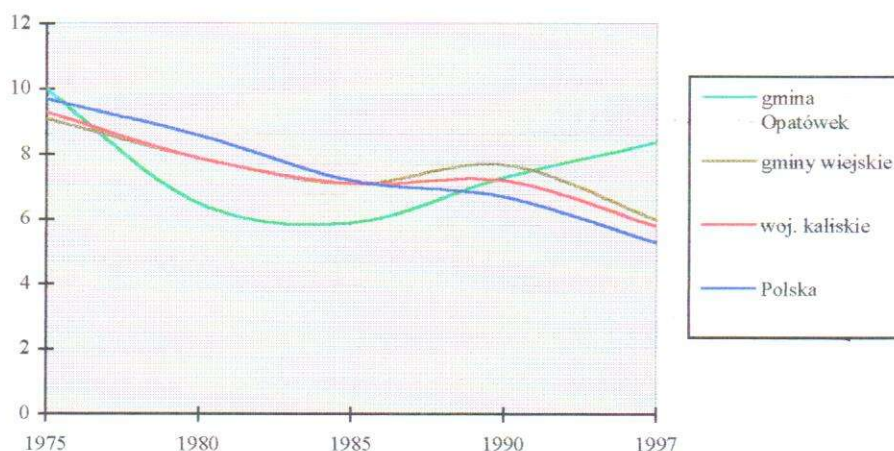
Zawarte małżeństwa na 1000 ludności w wybranych latach

Nazwa	1975	1980	1985	1990	1997
Gmina Opatówek	10,0	6,5	5,9	7,3	8,4
Gminy wiejskie	9,1	7,9	7,1	7,7	6,1
Woj. Kaliskie	9,3	7,9	7,1	7,2	5,7
Polska	9,7	8,6	7,2	6,7	5,3

Źródło: Zestawienie danych z roczników statystycznych.

ZAWARTE MAŁŻEŃST

małżeństwa /
1000 ludności

Migracje ludności

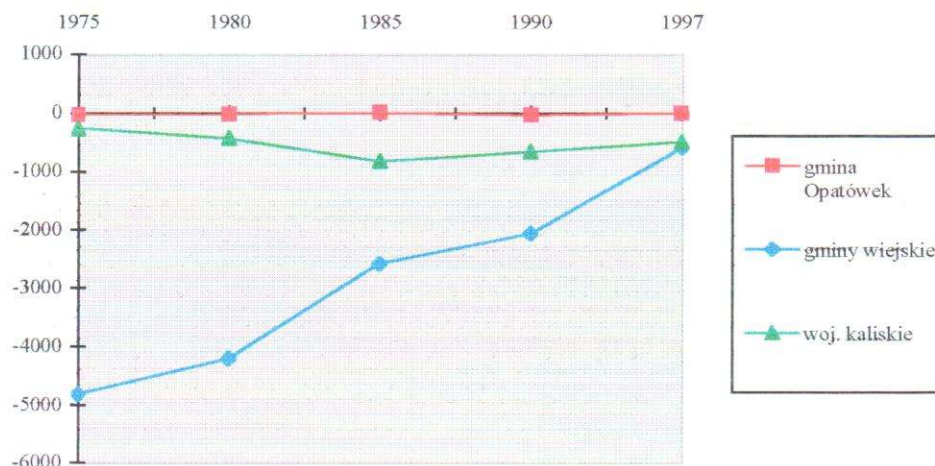
Wskaźnik migracji uznawany jest często za wskaźnik atrakcyjności miasta lub gminy. Analiza tego wskaźnika pozwala także określić zakres wpływu migracji na dynamikę ludności oraz obszar problemów związanych z procesem asymilacji ludności napływowej. W całym dawnym województwie kaliskim istniała tendencja migracji ludności z gmin wiejskich do miast. Były to przeważnie migracje wewnętrzne. Analizując proces migracji największe natężenie notowano w gminach wiejskich w latach 1975 – 1985, na co duży wpływ miały dość niskie koszty mieszkań i zapotrzebowanie na siłę roboczą w mieście. Po 1990 roku w dawnym województwie kaliskim, a zwłaszcza w gminach wiejskich występuje znaczne zmniejszenie przemieszczeń terytorialnych, na co znaczny wpływ miały przemiany społeczno – gospodarcze (zahamowanie budownictwa mieszkaniowego i wysokie koszty mieszkań oraz brak pracy w mieście). Gmina Opatówek w latach 1975 – 1990 charakteryzowała się niewielkim, ujemnym oraz dodatnim saldem migracji, wahającym się w granicach –34 do +3 osoby. Generalnie przedstawione dane mogą być dowodem, iż w gminie Opatówek nie zachodzi, zjawisko „wyludnienia” wsi, co świadczy o atrakcyjności gminy. Dane dla wybranych lat zawarte są w poniższej tabeli. Natomiast zjawisko obrazuje poniższy wykres.

Migracje ludności

Nazwa	1975	1980	1985	1990	1997
Gmina Opatówek	-29	-19	+8	- 34	+3
Gminy wiejskie	-4803	-3850	-2575	-2059	-574
Woj. Kaliskie	-254	-425	-813	-653	-486

Źródło : Zestawienie danych z roczników statystycznych.

SALDO MIGRACJI

2.2.1.3. Rynek pracy

Poziom wykształcenia

W strukturze ludności, w wieku 15 lat i więcej, według poziomu wykształcenia (dane na koniec grudnia 1998 roku), przeważają osoby z wykształceniem podstawowym, stanowiąc 34% ogółu ludności. Następnie najliczniej występującą grupą są osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (28%). Wykształcenie wyższe posiada 3% ludności ogółem.

Poziom wykształcenia

Rodzaj wykształcenia	Ogółem	%
Wyższe	228	3
Policealne	304	4
Średnie zawodowe	1598	21
Średnie ogólne	381	5
Zasadnicze zawodowe	2131	28
Podstawowe	2588	34
Podstawowe niepełne	381	5

Źródło: Dane szacunkowe na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Kaliszu i danych Powszechnego Spisu Rolnego z 1996r.

Zatrudnienie

Analizując zatrudnienie ogółem w latach 1985 – 1995 obserwujemy stały jego spadek. Wiąże się on z przemianami społeczno – gospodarczymi kraju. Nastąpił spadek zatrudnienia zarówno w sektorze rolniczym jak i w sektorze pozarolniczym.

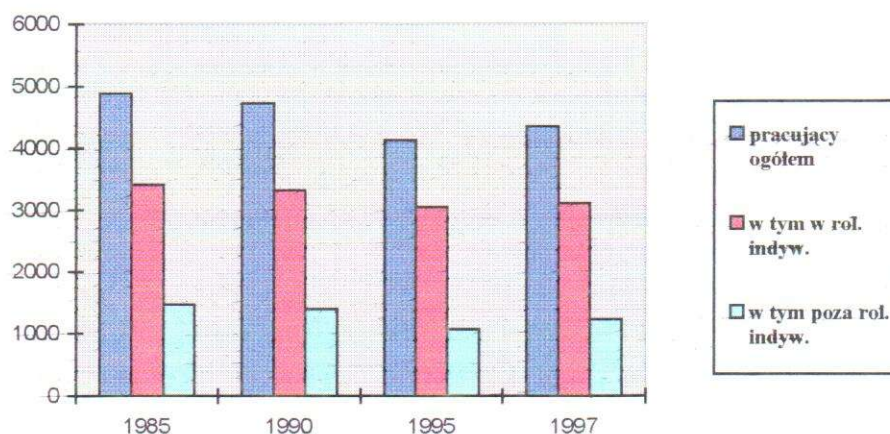
Spadek zatrudnienia w sektorze pozarolniczym wiąże się głównie z restrukturyzacją zakładów przemysłowych w okolicznych miastach, a w konsekwencji ze wzrastającym bezrobociem. Wzrost zatrudnienia w ostatnich latach w gminie Opatówek wiąże się z rysującym się spadkiem bezrobocia w gminie i tworzeniem nowych miejsc pracy zwłaszcza w usługach. Pracujących w rolnictwie indywidualnym w 1997 roku było 3.119 osób, co stanowiło 31,5% ogółu ludności. Obrazuje to poniższa tabela i wykres.

Zatrudnieni w latach 1980 – 1997

Lata	Ogółem	W tym w rolnictwie indywidualnym	W tym poza rolnictwem indywidualnym
1985	4887	3414	1473
1990	4719	3322	1397
1995	4130	3058	1072
1997	4352	3119	1233

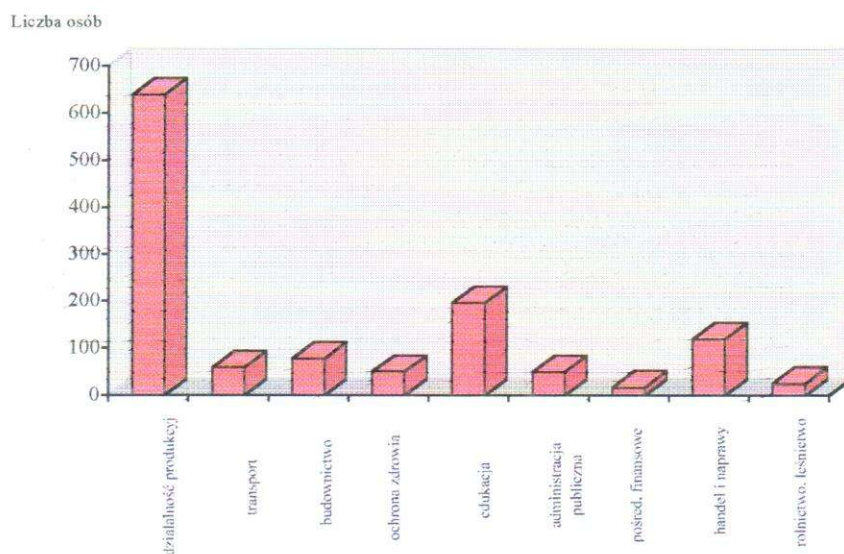
Źródło: Dane szacunkowe na podstawie danych z Urzędu Gminy i danych PSR 1988r. i 1996r.

ZATRUDNIENIE

Liczba zatrudnionych wg sekcji Europejskiej Klasyfikacji Działalności w 1997 roku w gminie wynosiła 1233 osoby, co stanowiło 12,4 % ogółu ludności. Struktura zatrudnionych w głównych sekcjach EKD w gminie Opatówek przedstawiono na poniższym wykresie.

ZATRUDNIENI WG EKD W GMINIE OPATÓWEK

Zdecydowanie najwięcej pracujących (51,9%) znalazło miejsce zatrudnienia w działalności produkcyjnej. Duży odsetek zatrudnionych (15%) znalazło miejsce pracy w edukacji, natomiast w handlu i naprawach 9,7%. Analizując wskaźnik zatrudnienia w rolnictwie indywidualnym i w działach sektora usług wg EKD na 1000 mieszkańców, zauważyć można, że w gminie Opatówek na 1000 osób przypada 316 zatrudnionych w rolnictwie indywidualnym, a 125 osób na 1000 w działach usług.

Bezrobocie

Analizując rynek pracy można stwierdzić, że zasadnicze zmiany nastąpiły po 1990 roku. Związane to było głównie z przemianami zachodzącymi w systemie gospodarczym kraju, powodującymi obniżenie zapotrzebowania na siłę roboczą. W 1990 roku ujawniło się zjawisko bezrobocia. Zjawisko to w dawnym województwie kaliskim podobnie jak w całym kraju zwiększało się z roku na rok, osiągając największą stopę bezrobocia w 1993 roku (stopa bezrobocia dla województwa wynosiła 17,0%, dla kraju 16,4%). Po 1993 roku rysuje się coraz większy spadek bezrobocia zarówno w kraju, jak i w województwie. Podobnie przedstawia się sytuacja bezrobocia w gminie Opatówek. W latach 1990 – 1994 odnotowano systematyczny wzrost stopy bezrobocia, na który wpływ miały zwolnienia pracowników z przyczyn zakładów pracy, a później rejestracja absolwentów szkół. Po 1995 roku w gminie zarysował się spadek liczby bezrobotnych. Stopa bezrobocia na przestrzeni lat 1992 – 1997 była zdecydowanie niższa w gminie a niżeli w dawnym województwie kaliskim i w kraju. W 1998 roku odnotowano minimalny wzrost liczby bezrobotnych. Przedstawia to poniższa tabela oraz wykres.

Stopa bezrobocia (w %)

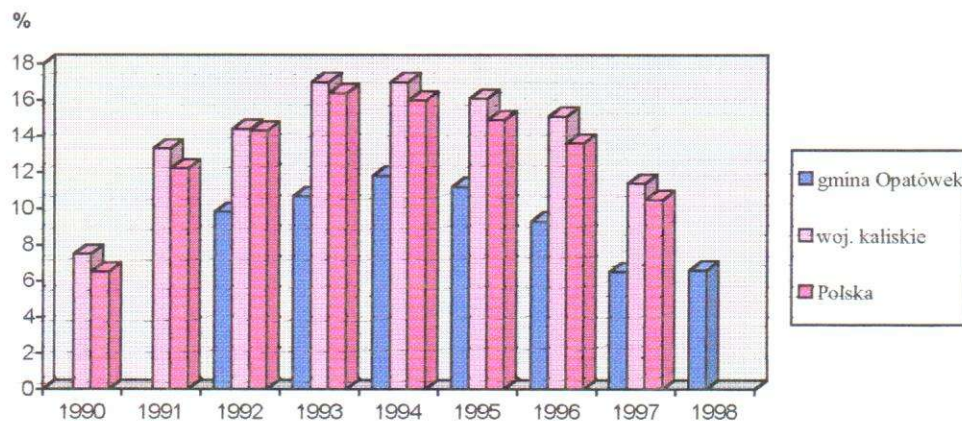
Lata	STOPA BEZROBOCIA		
	Gmina Opatówek	Woj. Kaliskie	Polska
1990	*	7,5	6,5
1991	*	13,3	12,2
1992	9,8	14,4	14,3
1993	10,7	17,0	16,4
1994	11,8	17,0	16,0
1995	11,2	16,1	14,9
1996	9,3	15,1	13,2
1997	6,5	11,4	10,5
1998	6,6	*	*

Źródło: Zestawienie danych opracowanych przez Urząd Pracy w Kaliszu.

Obliczenia dotyczące gminy Opatówek na podstawie danych Urzędu Gminy.

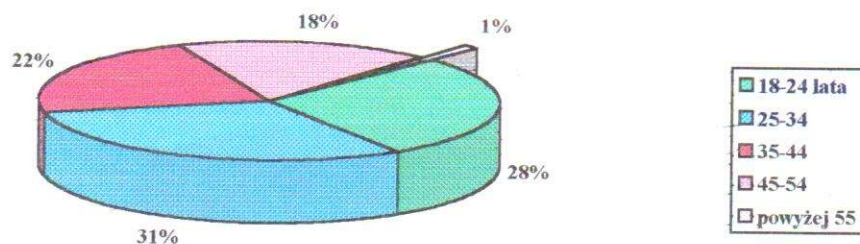
(*) brak danych

STOPA BEZROBOCIA

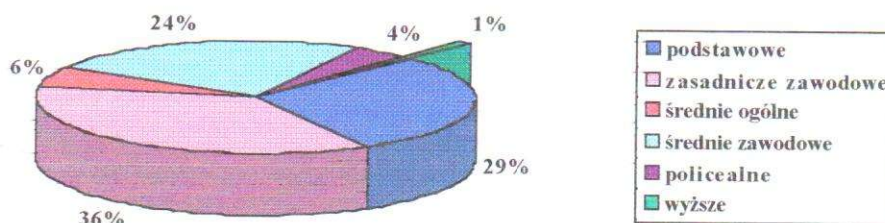
Według stanu na koniec grudnia 1998 roku w Urzędzie Pracy w Kaliszu zarejestrowanych było 391 bezrobotnych mieszkańców gminy Opatówek. Wśród pozostających bez pracy, kobiety stanowiły 64,7%. Do analizy struktury bezrobotnych przyjęto dane szacunkowe na podstawie danych uzyskanych w Urzędzie Pracy w Kaliszu. Analizując strukturę bezrobotnych wg wieku najbardziej liczną grupę stanowią ludzie w wieku 25 – 34 lata (31% ogółu bezrobotnych). Dość wysokim bezrobociem charakteryzuje się grupa ludzi młodych w wieku 18 – 24 lata (28% ogółu bezrobotnych). Struktura bezrobotnych według wieku przedstawia się następująco:

STRUKTURA BEZROBOTNYCH WG WIEKU

Niekiedy istotnym czynnikiem dla osoby decydującej o zatrudnieniu jest wykształcenie osoby bezrobotnej poszukującej pracy. Strukturę bezrobotnych według wykształcenia ilustruje poniższy wykres:

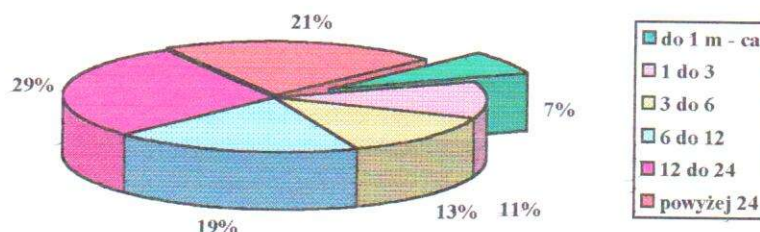
STRUKTURA BEZROBOTNYCH WG WYKSZTAŁCENIA

Powyższe wskaźniki wyraźnie wskazują na to, że dominującą grupę wśród bezrobotnych stanowią bezrobotni z wykształceniem zasadniczym zawodowym 36%. Najmniej liczną grupę stanowią bezrobotni z wykształceniem policealnym i wyższym.

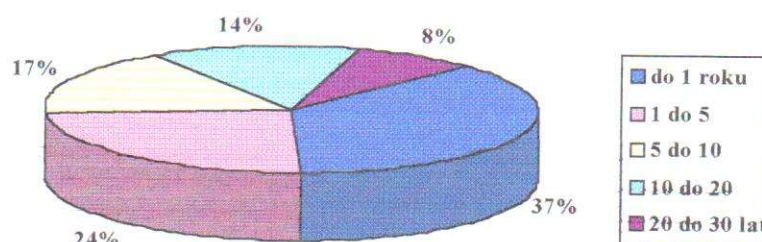
Analizując strukturę bezrobocia nie należy pominąć bardzo ważnego problemu jakim jest czas pozostawania bez pracy, który w gminie Opatówek jest bardzo różny. Bezrobotni pozostający bez pracy 12 - 24 miesięcy stanowią 29% ogółu bezrobotnych. Niepokojący jest fakt, że wielu bezrobotnych pozostaje bez pracy powyżej 2 lat, a ich procentowy udział w ogólnej liczbie bezrobotnych wynosi 21 %. Powyższe dane obrazuje wykres:

BEZROBOTNI BEZ PRAWA DO PRACY

Analizując bezrobotnych według stażu pracy należy stwierdzić, że niepokojąco przedstawia się sytuacja wśród bezrobotnych ze stażem pracy do roku. Stanowią oni 37% wszystkich bezrobotnych. Dużą grupę (24%) stanowią bezrobotni ze stażem pracy 1 - 5 lat. Zestawienie według stażu pracy zobrazowano poniżej:

BEZROBOTNI WG STAŻU PRACY

Na Gminę Opatówek bezpośrednio oddziałują sąsiedztwo dużego miasta jakim jest Kalisz, co w konsekwencji spowodowało niższe bezrobocie na terenie gminy a niżeli w kraju i w dawnym województwie kaliskim. Obecnie rysująca się spadkowa tendencja bezrobocia, postępująca po 1995 roku jest wynikiem korzystnych zmian zachodzących w gospodarce gminy i obecnie powiatu kaliskiego, tj. tworzeniem się nowych miejsc pracy, zwłaszcza w średnich jednostkach sektora prywatnego (handel, usługi). Fakt ponownego, minimalnego wzrostu bezrobocia w gminie, odnotowany w 1998 roku, spowodowany jest głównie zwolnieniami z pracy w pobliskim Kaliszu.

2.2.1.4. Gospodarka mieszkaniowa

Zasoby mieszkaniowe

Podstawowym elementem infrastruktury społecznej decydującym w głównej mierze o warunkach bytowych ludności jest mieszkalnictwo – wielkość i jakość zasobów mieszkaniowych. Pod względem struktury własności ponad 86% zasobów mieszkaniowych na terenie gminy Opatówek stanowią zasoby mieszkaniowe prywatne. Zabudowa wielorodzinna stanowi 14% zasobów mieszkaniowych i zlokalizowana jest w 98% w Opatówku.

Analizując mieszkania według okresu budowy, znaczny udział budynków wynoszący 32% stanowią budynki wybudowane w latach 1945 - 1970. W latach 1971 - 1980 na terenie gminy wybudowano około 22% mieszkań.

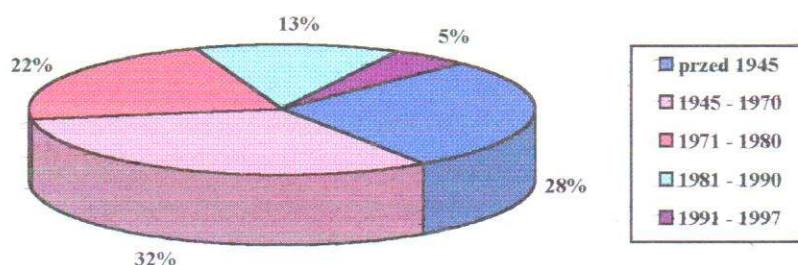
W ostatnim dziesięcioleciu, zgodnie z tendencjami ogólnopolskimi przyrost substancji mieszkaniowej jest niski. W latach 1991 – 1997 stanowił 5%. Związane jest to w chwili obecnej z wysokimi kosztami materiałów budowlanych. Zasoby mieszkaniowe w rozbiciu na poszczególne grupy lat zostały pokazane w poniższej tabeli oraz na załączonym wykresie.

Zasoby mieszkaniowe

Rok budowy	%
Przed 1945	28
1945 – 1970	32
1971 – 1980	22
1981 – 1990	13
1991 - 1997	5

Źródło : Obliczenia własne na podstawie danych szacunkowych z Urzędu Gminy.

MIESZKANIA ZAMIESZKANE WEDŁUG OKRESU BUDOWY

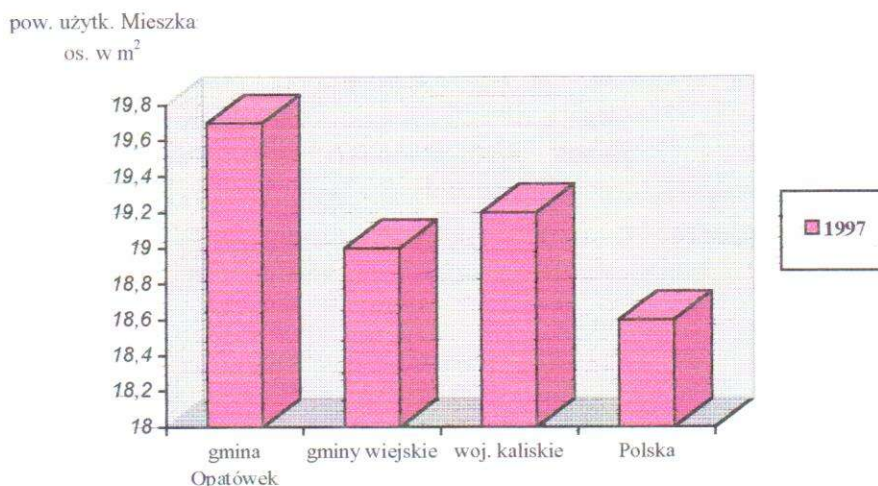

Zasoby mieszkaniowe w gminie w 1997 roku wg danych Urzędu Statystycznego w Kaliszu wynosiły 2561 mieszkań i w stosunku do 1980 roku zwiększyły się o 7,9%. Analizując liczbę izb w mieszkaniach (w 1997 roku odnotowano 9525 izb) obserwujemy ich wzrost w stosunku do 1980 roku o 20,5%. W głównej mierze związane to jest z budową coraz większych domów na terenach wiejskich. Średnia powierzchnia użytkowa mieszkań na terenie gminy w 1997 roku wynosiła 75,2 m² i była wyższa od średniej krajowej (64,6 m²).

Warunki mieszkaniowe

Biorąc pod uwagę wskaźniki związane z mieszkalnictwem (poniżej) sytuacja mieszkaniowa w gminie Opatówek jest korzystniejsza od średniego poziomu odnotowanego w Polsce. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań na osobę w 1997 roku wynosiła 19,7 m² i była znacznie wyższa od wskaźnika ogólnokrajowego (18,6 m²) i porównywalna ze wskaźnikiem wojewódzkim (19,2 m²). Demonstruje to poniższy wykres.

WARUNKI MIESZKANIOWE

Najwyższe wskaźniki przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkań na osobę w 1998 roku przypadły na wsie: Michałów II (26,4) i Tłokinia Wielka (24,3). Wskaźniki w granicach 21 - 23 m² powierzchni użytkowej na osobę przypadły na wsie: Tłokinia Mała i Tłokinia Nowa (mapka Nr 5). Najniższy wskaźnik poniżej 17 m² pow. użytkowej mieszkań na osobę odnotowano we wsiach: Warszaw (16,1), Kolonia Dębe (16,6), Porwity (16,7), Kobierno (16,9).

Przeciętnie jedno mieszkanie na terenie gminy zamieszkują 3,82 osoby, w dawnym województwie kaliskim 3,7. Najkorzystniej w gminie przedstawia się sytuacja pod tym względem we wsi Michałów II, gdzie na jedno mieszkanie przypada 2,6 osób. Natomiast najgorzej we wsi Warszaw, gdzie na jedno mieszkanie przypada 5,4 osób (mapka Nr 5). Liczba osób przypadających na jedną izbę na obszarze gminy wynosi 1,02, w dawnym województwie kaliskim 0,98, w Polsce 0,94.

Generalnie na terenie gminy poprawiło się wyposażenie techniczne mieszkań, zwłaszcza w instalacje i urządzenia w zakresie wodociągowania, gazyfikacji i telefonizacji. Niemal wszystkie wsie na terenie gminy są zwodociągowane. W chwili obecnej gmina nie posiada sieci kanalizacyjnej (poza niewielkim odcinkiem wybudowanym w 1999 roku w Opatówku).

Na terenie gminy występują niżej wymienione typy zabudowy mieszkaniowej:

- ◆ wielorodzinna,
- ◆ jednorodzinna,
- ◆ zagrodowa.

Zabudowa wielorodzinna występuje głównie w Opatówku. Pozostałe typy zabudowy dominują na terenach gminy poza miejscowością gminną.

Przeciętna wysokość zabudowy to 2 kondygnacje, maksymalnie 3 kondygnacje. Charakter zabudowy jest bardzo zróżnicowany. Analizując konstrukcje dachów i kształt budynków nie ustrzeżono się przed realizacją tzw. „piętrówek” o płaskich dachach. Wprowadziło to dysharmonię w krajobrazie wiejskim. Dopiero w ostatnich latach obserwuje się pomyślnie zmiany, głównie w formach architektonicznych (m.in. powrót do dachów stromych).

Reasumując należy stwierdzić, że warunki mieszkaniowe w zakresie liczby osób na mieszkanie i liczby osób na izbę na terenie gminy odbiegają od średnich notowań dla Polski na niekorzyść gminy. Uśrednione wartości powyższych wskaźników nie obrazują w pełni sytuacji mieszkaniowej na terenie gminy. W obliczu rysujących się zmian na wsi, a także atrakcyjności turystycznej gminy Opatówek niezbędne jest wyznaczenie nowych terenów pod budownictwo mieszkaniowe jednorodzinne zwłaszcza we wsiach Szałe, Zduny, Opatówek i mieszkalnictwo zagrodowe, jednorodzinne z towarzyszącymi usługami w pozostałych wsiach.

2.2.1.5. Obsługa ludności

Wieś gminna Opatówek koncentruje usługi lokalne dla obsługi ludności całej gminy.

Administracja

Administracja samorządowa (gminna)

Reprezentowana jest przez organa gminy, którymi są: Rada Gminy Opatówek i Zarząd Gminy Opatówek. Ich siedziba mieści się we wsi Opatówek.

Administracja rządowa

Zgodnie z ustawą kompetencyjną wszelkie zagadnienia związane z obsługą mieszkańców (m.in. pozwolenia na budowę, ewidencja geodezyjna, nadzór budowlany, ochrona środowiska, rejestracja pojazdów) są w gestii Starostwa Powiatowego w Kaliszu, obejmującego swoją działalnością teren gminy Opatówek. Stąd działalność ta prowadzona jest poza granicami gminy.

Administracja specjalna

Realizacja zadań z zakresu bezpieczeństwa publicznego to funkcjonujący na terenie gminy Komisariat Policji mający siedzibę w Opatówku.

Ochrona przeciwpożarowa realizowana jest przez Komendę Miejską Straży Pożarnej w Kaliszu oraz przez Ochotnicze Straże Pożarne, mające swoje siedziby we wsiach: Michałów II, Cienia II, Cienia I, Cienia III, Porwity, Trojanów, Chełmce, Tłokinia Wielka, Zduny, Opatówek, Borów, Sierzychów, Rajsko.

Ochrona zdrowia

Podstawowym czynnikiem warunkującym prohumanitarne warunki bytowania jest zapewnienie ludności odpowiedniej opieki społecznej. Pierwszoplanową rolę odgrywa podstawowa opieka zdrowotna realizowana w miastach – w przychodniach, a na wsiach w ośrodkach zdrowia.

W gminie funkcjonuje placówka ambulatoryjnej opieki zdrowotnej, a mianowicie Samodzielny Publiczny Ośrodek Zdrowia w Opatówku. Na terenie gminy funkcjonują również dwie apteki.

W ośrodku zdrowia mieszczą się następujące gabinety :

- ◆ gabinet ogólny,
- ◆ gabinet pediatryczny,
- ◆ gabinet ginekologiczny,
- ◆ gabinet zabiegowy,
- ◆ gabinet stomatologiczny,
- ◆ gabinet fizykoterapii,

obsługujące mieszkańców całej gminy (9867 osób).

Ponadto w ośrodku zdrowia działa laboratorium pobierania krwi. Stan techniczny obiektu jest dobry.

Warunki opieki zdrowotnej syntetycznie obrazuje liczba ludności przypadająca na jednego lekarza i na jedną aptekę.

Standard opieki lekarskiej w gminie Opatówek jest lepszy od notowanego średniego standardu dla gmin wiejskich dawnego województwa kaliskiego – niestety zdecydowanie gorszy od średniego standardu opieki lekarskiej notowanego w województwie i w kraju. Dane dla wybranych lat podane zostały w poniższej tabeli.

Ludność przypadająca na lekarza i aptekę

Obszar	Ludność / lekarz			Ludność / apteka		
	1985	1990	1997	1985	1990	1997
Gmina Opatówek	3287	1970	1645	9862	9850	4933
Gminy wiejskie	3360	3387	2744	12010	7901	9389
Woj. Kaliskie	892	768	661	10093	8775	5223
Polska	510	468	426	*	7600	5100

Źródło : Obliczenia własne na podstawie danych z roczników statystycznych.

(*) brak danych

W gminie Opatówek wskaźnik liczby lekarzy na 10 000 osób jest wyższy od analogicznego wskaźnika dla gmin wiejskich dawnego województwa kaliskiego, zdecydowanie niższy jednak od analogicznych wskaźników dla województwa i kraju. Korzystniej dla gminy Opatówek przedstawia się wskaźnik liczby dentystów na 10 000 osób w stosunku do gmin wiejskich. Liczba pielęgniarek na 10 000 osób jest niższa od pozostałych porównywanych wskaźników z wyjątkiem wskaźnika dla gmin wiejskich w 1985 roku. Dane dla wybranych lat podane zostały w poniższej tabeli.

Wybrane wskaźniki ochrony zdrowia

Obszar	Liczba lekarzy / 10 000			Liczba dentystów / 10 000			Liczba pielęgniarek / 10 000		
	1985	1990	1997	1985	1990	1997	1985	1990	1997
Gmina Opatówek	5,1	6,0	6,1	2,0	2,0	2,0	8,1	8,0	8,1
Gminy wiejskie	2,7	3,0	3,6	1,5	1,6	1,6	6,8	8,1	9,9
Woj. kaliskie	11,2	13,0	15,1	3,7	3,8	3,5	32,7	40,8	41,1
Polska	19,6	21,4	23,5	4,7	4,8	4,6	48,1	54,4	56,2

Źródło: Zestawienie danych z roczników statystycznych.

Oświata i wychowanie

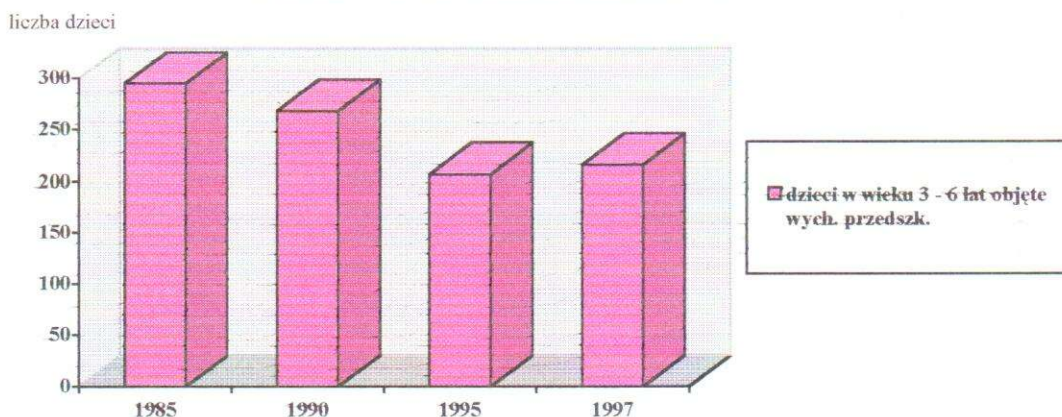
Samorząd gminy Opatówek jest zaangażowany również w sprawy polityki oświatowej. Jest głównym decydentem w organizowaniu podstawowego i obowiązkowego kształcenia dzieci (wychowanie przedszkolne i podstawowe). Wdrażane sukcesywnie, krok po kroku, poszczególne fazy reformy oświaty wprowadziły wyraźny podział kompetencyjny pomiędzy organem prowadzącym szkołę a sprawującym nadzór pedagogiczny.

Przedszkola

W gminie funkcjonuje 1 placówka wychowania przedszkolnego zlokalizowana w Opatówku.

Przedszkole w Opatówku obsługuje rejon całej gminy. Stan techniczny obiektu jest dobry. Oddziały przedszkolne tzw. „zerówki” zlokalizowane są w szkołach podstawowych w: Chełmcach, Rajsku, Sierzchowie, Tłokini Wielkiej, Cienia II. Liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w 1998 roku wynosiła 216 dzieci i zmalała w stosunku do 1985 roku o 26,8%. Średni procent uczestnictwa dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym wynosił 41,2% (średnia dla dawnego województwa kaliskiego - 47,2 %). Demonstruje to poniższy wykres.

WYCHOWANIE PRZEDSZKOLNE

W najbliższych latach, w związku ze spadającą liczbą urodzeń żywych związanych z prognozowanym wejściem w wiek rozrodczy osób z niżu demograficznego, brak miejsc w przedszkolach nie będzie stanowił problemu. Istotnym czynnikiem - barierą natury ekonomiczno - gospodarczej – jest: wysoka odpłatność za korzystanie z przedszkola, bezrobocie młodych matek (same zajmują się dziećmi w domu), obowiązek bezpłatnego posyłania dzieci 6-cio letnich do „klas zerowych” przy szkołach podstawowych.

Szkoły podstawowe

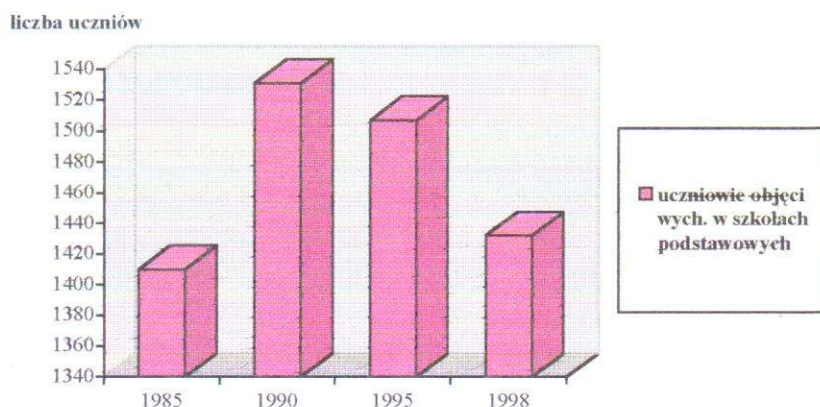
W zakresie oświaty podstawowej w gminie funkcjonuje 6 szkół podstawowych (sześcioklasowych) zlokalizowanych we wsiach: Opatówek, Chelmce, Rajsko, Tłokinia Wielka, Cieni II i Sierzchów.

Obwody szkół podstawowych ustalone zostały następująco:

1. Szkoła Podstawowa w Opatówku obsługuje rejon wsi: Opatówek, Borów, Cienia I, Cienia III, Cienia Folwark, Józefów, Kolonia Dębe, Michałów I, Michałów II, Szulec, Tłokinia Nowa, Trojanów, Zawady, Zduny,
2. Szkoła Podstawowa w Sierzchowie obsługuje tylko wieś Sierzchów,
3. Szkoła Podstawowa w Chelmcach obsługuje rejon wsi Chelmce i Szale,
4. Szkoła Podstawowa w Rajsku obsługuje rejon wsi: Rajsko, Janików, Modła, Warszaw,
5. Szkoła Podstawowa w Tłokinii Wielkiej obsługuje rejon wsi: Tłokinia Wielka, Rożdżały, Kobierno, Nędzrzew, Tłokinia Kościelna, Tłokinia Mała, Frankowizna, Słoneczna, Zmysłanka,
6. Szkoła Podstawowa w Cieni II obsługuje rejon wsi: Cienia II, Bogumiłów, Michałów III, Michałów IV, Porwity.

Do wszystkich szkół podstawowych w 1997/98 roku uczęszczało 1432 uczniów. W porównaniu do 1990 roku liczba uczniów zmalała o 6,9 %. Demonstruje to poniższy wykres.

SZKOŁY PODSTAWOWE

Zagęszczenie w placówkach oświatowych gminy Opatówek – liczba uczniów przypadająca na jedno pomieszczenie do nauki - wynosi 23,4. W Polsce średnie zagęszczenie dla miast wynosi 32,5 dzieci, dla wsi 20,2 dzieci.

Wszystkie wymienione wyżej placówki oświatowe są w gestii samorządu gminnego. Szkoły w Opatówku, Chełmcach i Rajsku wyposażone są w sale gimnastyczne (pozostałe szkoły posiadają pomieszczenia zaadoptowane do prowadzenia lekcji wychowania fizycznego).

Gimnazja, szkolnictwo średnie i wyższe

W wyniku wprowadzenia reformy oświaty w 1999 roku na terenie gminy funkcjonują trzyletnie gimnazja zlokalizowane w Opatówku, Chełmcach i Rajsku.

Obwody gimnazjów wyznaczone zostały następująco:

1. Gimnazjum w Opatówku obsługuje rejon wsi: Opatówek, Borów, Bogumiłów, Cienia I, Cienia II, Cienia III, Cienia Folwark, Frankowizna, Kobierno, Kolonia Dębe, Słoneczna, Michałów I, Michałów II, Michałów III, Michałów IV, Józefów, Nedzerzew, Porwity, Rożdżały, Sierzchów, Szulec, Tłokinia Kościelna, Tłokinia Mała, Tłokinia Nowa, Tłokinia Wielka, Trojanów, Zawady, Zmysłanka, Zduny,
2. Gimnazjum w Chełmcach obsługuje rejon wsi Chełmce i Szałe,
3. Gimnazjum w Rajsku obsługuje rejon wsi: Rajsko, Janików, Modła, Warszaw.

Na terenie gminy istnieje jedna placówka szkolnictwa ponadpodstawowego, a mianowicie Zespół Szkół Ogrodniczych w Opatówku. Ogółem do Zespołu Szkół Ogrodniczych uczęszczało w 1997/98 roku 417 uczniów. Posiada ona swoją filię w jednej z gmin powiatu kaliskiego, tj. w gminie Brzeziny. Do szkół średnich innego typu, młodzież z terenu gminy uczęszcza głównie do pobliskiego Kalisza.

W roku akademickim 1999/2000 na terenie gminy rozpoczęto kształcenie na poziomie wyższym (Wyższa Szkoła Informatyczna w Łodzi, kształcąca studentów w systemie zaocznym).

Współpraca gminy z zagranicą

Gmina Opatówek w chwili obecnej nie przystąpiła do nawiązania kontaktów z ośrodkami administracji samorządowej funkcjonującymi poza granicami Polski. Istnieje natomiast współpraca gospodarcza z zagranicą, prowadzona w ramach działalności firm mających swoje siedziby bądź przedstawicielstwa na terenie gminy.

Kultura i religia

Na terenie gminy Opatówek funkcjonują następujące placówki działające na rzecz kultury i oświaty:

- Gminny Ośrodek Kultury,
- Gminna Biblioteka Publiczna w Opatówku,
- filie biblioteczne w Rajsku i Tłokini Kościelnej.

Według danych statystycznych na koniec 1998 roku liczba woluminów na 1000 mieszkańców w gminnej bibliotece i jej filiach wynosiła 3565 osób. Wskaźnik ten dla województwa kaliskiego wynosił 3763 woluminy na 1000 mieszkańców. W gminie wskaźnik liczby ludności przypadającej na 1 placówkę biblioteczną jest korzystniejszy od analogicznego wskaźnika dla dawnego województwa kaliskiego. Mniej korzystnie przedstawia się wskaźnik wypożyczeń na 1 czytelnika, gdzie liczba wypożyczeń jest niższa od analogicznego wskaźnika w gminach wiejskich i dawnym województwie kaliskim. Dane zbiorcze dla 1998 roku zawiera poniższa tabela.

Stan czytelnictwa w 1998r.

Obszar	Biblioteki ogółem	Filie i punkty bibliot.	Liczba ludności na 1 placówkę	Wypożyczenia na 1 czytelnika
Gmina Opatówek	3	2	1644	17,6
Gminy wiejskie	44	105	2578	21,0
Woj. Kaliskie	64	138	3579	20,7

Źródło: Dane z Urzędu Statystycznego w Kaliszu

Do obiektów kultu religijnego w gminie należą:

- kościół rzymsko - katolicki w Opatówku,
- kościół rzymsko - katolicki w Rajsku,
- kościół rzymsko - katolicki w Chełmcach,
- kościół rzymsko - katolicki w Tłokini Kościelnej,
- cmentarze rzymsko - katolickie w: Opatówku, Tłokini Kościelnej, Chełmcach, Rajsku.

Zasięg parafii kształtuje się następująco:

- parafia w Opatówku obejmuje swym zasięgiem następujące miejscowości: Opatówek, Józefów, Szulec, Cienia III, Cienia II, Cienia I, Cienia Folwark, Trojanów, Borów, Michałów II, Michałów III,
- parafia w Chełmcach obejmuje swym zasięgiem następujące miejscowości: Chełmce, Porwity, częściowo Szale,
- parafia w Rajsku obejmuje swym zasięgiem następujące miejscowości: Rajsko, Janików, Sierzychów, Warszaw,
- parafia w Tłokinii Kościelnej obejmuje swym zasięgiem następujące miejscowości: Tłokinia Kościelna, Tłokinia Mała, Tłokinia Nowa, Rożdżały, Zduny, Tłokinia Wielka.

Do parafii znajdujących się poza obszarem gminy Opatówek uczęszczają parafianie z miejscowości:

- Nędzierzew (do Kalisza),
- Kobierno (do Dębe),
- Kolonia Dębe (do Dębe),
- Szale (częściowo do Kalisza).

Turystyka i wypoczynek

Turystyka i wypoczynek stanowi ważną dziedzinę życia gminy Opatówek. Bazują one na:

- zbiorniku wodnym na rzece Pokrzywnicy i związanym z nim kąpieliskiem,
- terenach przeznaczonych pod budownictwo letniskowe i rekreacyjne w miejscowości Szale,
- Muzeum Historii Przemysłu w Opatówku,
- terenach crossu w Nędzierzewie,
- zabytkach architektury w kilku miejscowościach gminy.

Miejscowość Szale, w której znajduje się zbiornik „Pokrzywnica” uznana jest jako ważny ośrodek turystyczno – wypoczynkowy dla mieszkańców gminy i aglomeracji Kalisza. Obiekty związane z obsługą ruchu turystycznego skoncentrowane są przede wszystkim nad samym zalewem, na jego południowym brzegu. Znajdują się tam:

- 1) Ośrodek Sportu i Rekreacji, w skład którego wchodzi:
 - hotel z miejscami noclegowymi,
 - obiekty gastronomiczne – handlowe,
 - urządzenia sportowo-rekreacyjne,
 - przystań kajakarsko – żeglarska,
 - kąpielisko, plaża.
- 2) Sezonowe obiekty gastronomiczne.

Do najważniejszych miejscowości posiadających uznane zabytki budownictwa i architektury należą wsie: Opatówek, Chełmce, Tłokinia Kościelna. Wśród wielu znajdujących się na terenie gminy obiektów historycznych do najciekawszych należą założenia pałacowe i dworskie wraz z parkami oraz zespoły sakralne.

Atrakcją dla turystów jest także niespotykane w okolicy i kraju Muzeum Historii Przemysłu w Opatówku.

Opatówek posiada również bazę gastronomiczną i noclegową. Funkcjonuje tu motel oraz kilka barów zlokalizowanych wzdłuż trasy Poznań – Łódź.

Przez teren gminy w chwili obecnej nie przebiega szlak turystyki pieszej i rowerowej. Do tej pory w gminie nie zarejestrowano również żadnego gospodarstwa agroturystycznego.

Wypożyczenie w usługi

Poza kryterium demograficznym, o znaczeniu wsi decyduje jej wyposażenie w obiekty i placówki usługowe, zainwestowanie gospodarcze, aktywność społeczno – gospodarczą, a także jakość wyposażenia. Wyposażenie wsi na terenie gminy w obiekty i placówki usługowe przedstawiono w poniższej tabeli.

Najlepiej wyposażone pod względem obiektów i placówek usługowych są wsie: Opatówek, Chełmce i Rajska oraz w mniejszym stopniu Tłokinia Kościelna, Tłokinia Wielka.

Z analizy wynika, że sieć placówek usługowych rozmieszczona jest nierównomiernie, z wyraźnym niedoinwestowaniem wsi położonych na obrzeżach gminy, z wyjątkiem Rajska i Chełmc.

Wypożyczenie wsi w obiekty infrastruktury społecznej

Nazwa Wsi	Szkoły podstawowe	Gimnazja	Przedszkole	Ośrodek Zdrowia	Kościół katolickie	Cmentarze	Biblioteki	Filie bibliotek i punkty bibl.	Ochotnicza Straż Pożarna	Policja	Boiska Sportowe	Targowiska	Sklepy detaliczne	Bary	Hotele	Banki	Poczta	Apteka
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
Opatówek	*	*	*	*	*	*	*	-	*	*	*	*	33	4	2	1	2	2
Borów	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Cienia I	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Cienia II	*	-	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Cienia III	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cienia Folwark	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Chełmce	*	*	-	-	*	*	-	-	*	-	-	-	2	-	-	-	-	-
Janików	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Józefów	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	*	-	-	-	-
Kobierno	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kolonia Dębe	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-	-	-
Michałów II	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-	*	-	-	-	-	-
Michałów III	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nędzrzew	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Porwity	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rajsko	*	*	-	-	*	*	-	*	*	-	-	-	3	-	-	-	-	-
Różdżały	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Sierzchów	*	-	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-	2	-	-	-	-	-
Szałe	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-	4	8	1	-	-	-
Szulec	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tłok. Kościelna	-	-	-	-	*	*	-	-	-	-	-	-	3	2	-	-	-	-
Tłokinia Mała	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tłokinia Nowa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tłokinia Wielka	*	-	-	-	-	-	-	*	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Trojanów	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Warszew	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zduny	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-	2	-	-	-	-	-

2.2.1.6. Poziom jakości życia

Analizę przestrzennego zróżnicowania poziomu życia na obszarze gminy dokonano poprzez podwójną optykę – ze strony ludzi najbiedniejszych (pomoc społeczna, bezrobocie), jak również – z punktu widzenia ludzi zasobniejszych poprzez pryzmat liczby posiadanych samochodów, a także wskaźników związanych z infrastrukturą techniczną (abonenci telefoniczni, mieszkania wyposażone w centralne ogrzewanie). W analizie nie uwzględniono sieci gazowej będącej w chwili obecnej w końcowej fazie budowy na obszarze gminy Opatówek oraz sieci kanalizacyjnej z uwagi na jej brak na terenie gminy (poza niewielkim odcinkiem na terenie wsi Opatówek).

Przestrzenne zróżnicowanie poziomu życia ludności

W zakresie pomocy społecznej

Zgodnie z danymi Urzędu Gminy w ciągu roku 1998 udzielono świadczeń – zadania zlecone gminom w zakresie pomocy społecznej - w następujących formach:

- a) zasiłki stałe - w wysokości 17 7160 zł,
- b) zasiłki stałe, wyrównawcze - w wysokości 23 719 zł,
- c) zasiłki okresowe - w wysokości 122 128 zł,
- d) renta socjalna - w wysokości 126 025 zł,
- e) ochrona macierzyństwa - w wysokości 17 645 zł,
- f) zasiłki rodzinne i pielęgnacyjne - w wysokości 23 464 zł,
- g) pomoc osłonowa - w wysokości 5 000 zł,
- h) pomoc dla kombatantów - w wysokości 5 200 zł,
- i) ZUS od zasiłków stałych - w wysokości 3 461 zł,
- j) ZUS od zasiłków gwarantowanych - w wysokości 11 350 zł.

Z ww. zestawienia wynika, że gmina prowadzi szeroki zakres świadczeń pomocy społecznej, chociaż nie zaspakaja to w pełni istniejących potrzeb.

Według danych z Urzędu Gminy w 1998 roku liczba osób objętych pomocą społeczną wynosiła 1092 osoby, co stanowiło 11,1% ogółu mieszkańców gminy.

Odsetek osób korzystających ze wsparcia Ośrodka Pomocy Społecznej w poszczególnych wsiach gminy, w stosunku do ludności ogółem w 1998 roku na terenie gminy wahał się w granicach od 0% do 36,7% (mapka nr 6). Na terenie gminy odnotowano dwie wsie: Nędzierzew i Tłokinia Kościelna, w których ludność nie korzysta z pomocy społecznej. Do wsi o najniższym odsetku osób korzystających z pomocy społecznej (poniżej 6%) należą wsie: Szulec (3,7%), Opatówek (4,1%), Janików (4,2%), Kobierno (4,3%), Cienia I (5,6%). W większym stopniu (w granicach 9-12%) z pomocy społecznej korzystały rodziny we wsiach: Tłokinia Mała, Sierzchów, Warszew. Najwięcej osób (powyżej 15%), którym decyzją przyznano świadczenie, w ogólnej liczbie ludności, odnotowano we wsiach: Michałów III (36,7%), Rożdżały (20,7%), Zduny (18,2%), Porwity (18,1%), Cienia III (18,0%), Trojanów (17,9%).

W zakresie posiadanych samochodów osobowych

Przyjmując założenie, że znaczna liczba samochodów osobowych świadczy o zamożności mieszkańców, tereny te określić można jako obszary o relatywnie wysokim poziomie życia ludności. Liczebność prywatnych samochodów osobowych w poszczególnych wsiach scharakteryzowana została wskaźnikiem liczby tych samochodów na 100 mieszkańców (Tab.I). Otrzymane wyniki przedstawiono na mapce nr 7, obrazując przestrzenny rozkład analizowanego zjawiska.

Najwyższe wartości wskaźnik ten osiąga we wsiach: Nędzierzew (32,0), Szałe (23,2), Porwity (21,7) Cienia II (21,5), Józefów (21,5), Rajsko (21,2), Tłokinia Wielka (21,1). Zgodnie z przyjętym założeniem obszary te można określić jako obszary o wyższym poziomie życia. Natomiast najniższe wskaźniki odnotowano we wsiach: Cienia III (9,9), Cienia Folwark (14,3), Cienia I (14,4), Kolonia Dębe (14,5). Obszary te zgodnie z założeniem można określić jako obszary o niższym poziomie życia. Różnica między najwyższą a najniższą wartością omawianego wskaźnika jest znaczna: od 32,0 samochodów na 100 mieszkańców we wsi Nędzierzew do zaledwie 9,9 we wsi Cienia III. Dla porównania wielkość analizowanego wskaźnika dla Polski wynosiła 22 samochody osobowe na 100 mieszkańców. Średni stopień wyposażenia ludności w prywatne samochody osobowe na terenie gminy jest poniżej średniej krajowej.

W zakresie infrastruktury technicznej

Wyposażenie gospodarstw domowych w energię elektryczną, wodociąg, gaz, kanalizację, centralne ogrzewanie, telefon, radio i telewizję, stwarza lepsze warunki życia mieszkańcom. Im większy procent ludności korzystającej z powyższych dóbr, tym poziom życia mieszkańców wyższy.

Z uwagi na fakt, że wyposażenie gospodarstw domowych w energię elektryczną, radio i telewizję obejmuje 100% gospodarstw domowych, natomiast w wodę około 90% gospodarstw domowych, stąd elementy te nie różnicują w żaden sposób poszczególnych obszarów gminy. W związku z powyższym w dalszej części niniejszej analizy nie wymaga to dodatkowych komentarzy. Dotyczy to również tych elementów wyposażenia, których w chwili obecnej gmina nie posiada lub są w trakcie budowy (sieć kanalizacyjna i sieć gazowa).

Analizując mieszkania wyposażone w centralne ogrzewanie (dane szacunkowe) na terenie gminy sytuacja jest dość zróżnicowana przestrzennie (mapka nr 8). Do wsi o najwyższym odsetku mieszkań wyposażonych w centralne ogrzewanie należą miejscowości: Michałów II (99%), Nędzierzew (97%), Tłokinia Nowa (98%), Opatówek (96%), Tłokinia Wielka (96%), Józefów (92%), Tłokinia Mała (92%), Rajsko (91%). Mniej korzystnie przedstawia się sytuacja we wsiach: Warszaw (56%), Michałów III (58%).

Natomiast analizując wyposażenie mieszkańców w telefon należy stwierdzić, że gmina Opatówek posiada bardzo niski udział abonentów linii telefonicznej. Średnio na 100 mieszkańców w gminie w 1998 roku przypadło 12,3 abonentów telefonicznych, odpowiednio w kraju 16,9, w dawnym województwie kaliskim 14,5, w gminach wiejskich 7,9. Z powyższego zestawienia wynika, że wyposażenie w telefon w gminie Opatówek w obecnej chwili jest niższe niż średnio w kraju i w województwie.

Na terenie gminy Opatówek wskaźnik abonentów linii telefonicznej w ludności ogółem jest dość zróżnicowany przestrzennie. Najkorzystniejszy wskaźnik wyposażenia mieszkań w telefon na 100 mieszkańców na terenie gminy przypada na wieś Nędzierzew (22,6) i wieś Szale (20,8). Zdecydowanie niższy wskaźnik w granicach 5-10 abonentów telefonicznych na 100 mieszkańców posiadają wsie: Rożdżały, Janików, Sierzychów, Tłokinia Nowa, Trojanów, Cienia III, Cienia II, Cienia I, Porwity. Wskaźnik poniżej 5 abonentów telefonicznych na 100 mieszkańców posiadają wsie Kolonia Dębe, Kobierno, Józefów, Cienia Folwark, Chełmce, Michałów (mapka nr 9).

WSKAŹNIKI SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNE

TAB. I

Wsie	Gęst. zal. (os/km ²)	Wskaźnik. feminiz.	Wsk. starzenia się ludn. (w %)	Przecięt. pow. uż. mieszk/os (w m ²)	Liczba osób/ mieszk.	Wskaźnik ubóstwa ludności (w %)	Samoch. osobowe prywatne na 100 osób	Mieszk. wyposaż. w CO (w %)	Abonenci linii telef. na 100 ludności
Opatówek	526	100,3	13,0	19,2	4,1	4,1	20,8	96	14,5
Borów	62	102,6	13,0	19,6	4,3	6,4	17,9	87	11,3
Cienia I	42	105,1	17,5	18,8	4,8	5,6	14,4	83	6,9
Cienia II	52	102,6	13,9	18,6	4,4	14,8	21,5	79	5,9
Cienia III	53	101,8	13,5	18,2	4,9	18,0	9,9	62	6,3
Cienia Folwark	67	105,9	15,2	17,6	5,1	8,6	14,3	69	4,8
Chelmce	92	103,8	13,2	19,1	4,2	12,3	18,3	88	3,7
Janików	69	100,0	25,5	17,1	5,3	4,2	19,1	84	4,9
Józefów	142	103,0	9,3	17,7	4,8	12,2	21,5	92	4,9
Kobierno	61	100,0	13,0	16,9	4,6	4,3	15,9	73	2,2
Kolonia Dębe	81	101,1	13,4	16,6	4,9	12,8	14,5	68	1,1
Michałów II	37	101,7	13,9	26,4	2,6	6,6	18,0	100	12,3
Michałów III	32	107,9	13,9	17,3	3,9	36,7	17,7	58	3,8
Nędzrzew	45	112,0	20,7	18,4	3,6	0	32,0	97	22,6
Porwity	44	102,9	11,6	16,7	3,9	18,1	21,7	65	6,5
Rajsko	89	100,0	16,3	17,8	4,3	8,9	21,2	91	13,1
Różdżały	104	106,7	12,9	17,4	4,5	20,7	15,2	78	6,5
Sierzechów	75	100	13,7	19,2	4,2	9,5	19,7	82	9,1
Szale	106	99,4	15,9	19,1	3,7	7,1	23,2	89	20,8
Szulec	53	103,3	14,4	17,2	3,6	3,7	19,8	75	10,7
Tłokinia Kościelna	148	104,6	11,4	19,5	3,2	0	19,8	89	10,2
Tłokinia Mała	113	100	9,5	21,2	3,1	10,7	20,8	92	11,3
Tłokinia Nowa	58	100	10,5	22,6	2,9	7,9	19,7	97	7,9
Tłokinia Wielka	89	103,2	13,0	24,3	2,7	6,7	21,1	96	15,7
Trojanów	53	104,3	15,8	19,3	3,2	17,9	18,4	68	7,9
Warszew	62	114,6	12,6	16,1	5,4	10,9	16,8	56	10,5
Zduny	105	103	12,3	17,6	4,6	18,2	18,2	74	11,3

2.2.2. Środowisko kulturowe

2.2.2.1 Osadnictwo

Bezpośrednie sąsiedztwo gminy Opatówek z ośrodkiem o dużym, udokumentowanym znaczeniu regionalnym, jakim od najdawniejszych czasów był Kalisz i jego oddziaływanie na okolicę, kształtowało działalność osiedleńczą na jej terenie. Badania w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski pozwoliły ustalić przebieg tej działalności. Najdogodniejszymi terenami dla organizowania życia najstarszych wspólnot, były terasy dolin rzecznych, rzek Trojanówki i Pokrzywnicy.

Chronologiczny przekrój odkryć archeologicznych na przebadanym terenie kształtuje się następująco:

- **Epokę kamienia** prezentują neolityczne relikty z kultury pucharów lejkowatych, zlokalizowane na terenach Warszawa i Janikowa.
- **Wczesną epokę brązu** reprezentują obiekty kultury trzcinieckiej, w okolicach Opatówka, Michałowa IV oraz Cieni II.
- **Wczesna epoka żelaza**, obiekty kultury trzcinieckiej lub przedłużyckiej, zlokalizowano na terenach Józefowa.
- Ożywioną działalność osiedleńczą prowadzono, na terenie obecnej gminy, w **epokach brązu i żelaza**, najliczniej reprezentowaną przez kulturę łużycką i przeworską. Działalność tych ludów stwierdzono na terenach należących do: Borowa, Chełmc, Cieni II i Cieni III, Kolonii Dębe, Józefowa, Kobierna Kolonii, Michałowa I, II i IV, Opatówka, Porwit, Rajska, Janikowa, Rożdżał, Sierzchowa, Szulca, Trojanowa i Warszawa.
- Obiekty świadczące o **średniowiecznej** działalności odkryto na terenach Borowa, Cieni I, Michałowa I, II i IV, Opatówka, Rajska, Sierzchowa, Szulca i Warszawa.

Spośród miejscowości gminy średniowieczny rodowód posiadają: Opatówek pojawia się w źródłach historycznych w 1292 roku, Rajska już w 1136 roku, Chełmce w 1330 roku, Tłokinia Kościelna w 2 poł. XII wieku.

Największą i zapewne najciekawszą pod względem historycznym miejscowością gminy jest jej stolica.

Opatówek - pierwotnie własność arcybiskupów gnieźnieńskich; około 1360 roku dzięki arcybiskupowi Jarosławowi Bogorii Skotnickiemu uzyskał prawa miejskie na prawie polskim i jeszcze w XIV wieku wybudowano tutaj zamek i kościół. W 1793 roku władze pruskie przeprowadziły konfiskatę dóbr wraz z miastem. W 1807 roku Napoleon przekazuje aktem darowizny Opatówek wraz z dobrami, generałowi Wojsk Polskich, Józefowi Zajączkowi. W pierwszym ćw. XIX wieku rolniczy charakter miasteczka uległ zmianie dzięki rozwojowi przemysłu włókienniczego. Po powstaniu styczniowym władze carskie pozbawiły Opatówek praw miejskich.

Zachował się pierwotny, **owalnicowy** schemat planistyczny miasta, z placem targowym, z wylotami ulicznymi od wschodu i zachodu, będący centrum założenia, z prostopadle doń ułożonym podziałem gruntów rolnych. W pierwszej połowie XIX wieku pośrodku Rynku istniał jeszcze budynek ratusza ze skrzydłem handlowym. Na zachód od Rynku kościół parafialny i sąsiadujący z nim park pałacowy (miejsce dawnego zamku biskupiego i pałacu generała Zajączka) oraz zespół folwarczny (po drugiej stronie drogi). Południową stronę Rynku zajmują zabudowania fabryki sukna.

Najstarsza, zachowana zabudowa ulic wyznaczających centralny schemat owalnicowy – Kaliskiej, Rynku oraz Łódzkiej, pochodzi z XIX wieku i jest to zabudowa ciągła, pierzejowa, z kalenicowym usytuowaniem parterowych budynków, z bocznym wjazdem na teren parceli.

Od drugiego ćw. XIX wieku, zabudowa centrum Opatówka ulega zmianom za sprawom kompleksu budynków Fabryki Sukna A. Fiedlera. Na pocz. XX wieku przy ul. Łódzkiej powstają budynki Fabryki Wyrobów Gumowych. W wyniku XX-wiecznej regulacji komunikacyjnej, zmianie uległ przebieg trasy wlotowej od strony Kalisza.

Podział historycznej Wielkopolski na tereny należące do zaboru pruskiego i rosyjskiego, których granicę stanowiła rzeka Proсна, dokonany został w Traktacie Wiedeńskim w 1815r. Zdeterminował on odmienny rozwój tych terenów pod względem społeczno -gospodarczym i kulturowym. Spuścizna kulturowa wyraźnie tę różnicę ilustruje. Odmiennie przebiegają procesy urbanizacji w obu zaborach.

Gmina Opatówek należała do zaboru rosyjskiego. Jej zabudowa jest wynikiem powłaszczeniowej separacji gruntów folwarcznych od chłopskich, procesu, który przeprowadzono na tych terenach w 2 poł. XIX wieku. Proces ten polegał na nowym rozmiarzeniu gruntów: grunty folwarczne wyznaczane były w najbliższym sąsiedztwie majątku, natomiast chłopskie rozmiarzone były w dużej odległości od wsi macierzystej. Zabudowania przesiedlonych chłopów tworzyły tzw. kolonie. Miały one charakter **rzędówek liniowych**, wytyczanych w różnych kierunkach, zawsze idealnie prosto, bez względu na ukształtowanie terenu. W ten sposób powstały kolonie: **Cienia I, Cienia II, Cienia III, Michałów I, Michałów II, Michałów III, Michałów IV, Kolonia Dębe i Kolonia Kobierno**. Z gruntów Tłokinii Kościelnej utworzono równoległe kolonie liniowe: **Tłokinia Wielka, Tłokinia Mała i Tłokinia Nowa**.

Tłokinia Kościelna miała pierwotnie średniowieczny schemat **owalnicy**, w pobliżu którego ulokowano w czasach późniejszych założenie rezydencjonalne.

Nędzierzew, Porwity, Sierzchów, Borów, to prawdopodobnie wsie **łanów leśnych**, z zabudową wzdłuż nieregularnej w przebiegu drogi oraz cieków wodnych.

Rożdżały są osiedlem **folwarcznym**.

Chełmce i Rajsko zachowały nierozwinięty schemat **ulicówek**.

Zduny, wieś służebna dla Kalisza, wytworzyła schemat **wielodroźnicy**.

Rożdżały-Słoneczna to osiedle letniskowe, dla kaliskiej finansjery z lat 20-30 XX wieku.

Proces powłasczeniowej kolonizacji nie przebiegał tak ekspansywnie jak w zaborze pruskim, nie obowiązywało także rygorystyczne prawo budowlane jak po drugiej stronie granicy, dlatego zachowało się tutaj więcej przykładów tradycyjnego budownictwa drewnianego o konstrukcji sumikowo-łątkowej (Chełmce, Cienia II, Kolonia Dębe, Michałów II, Porwity, Zduny).

Częściej też można spotkać szczytowe usytuowanie chałup, tak charakterystyczne dla tradycyjnego budownictwa polskich zagrod z czasów przedrozbiorowych.

2.2.2.2 Obiekty wpisane do rejestru zabytków

Na podstawie ostatecznych decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków do rejestru zabytków wpisanych jest dziewięć zabytków nieruchomych występujących na terenie gminy Opatówek.

Ich lista zawarta jest w poniższej tabeli:

L.p.	Pozycja w rejestrze	Obiekt	Miejscowość	Nr decyzji	Wydana dnia
1.	30	Kościół parafialny p.w. św. Jakuba	Tłokinia Kościelna	KL-IV-73/87/54	12.06.54r.
2.	69	Oficyna dworska	Opatówek	KL-III-885/18/61	27.12.61r.
3.	94	Park, oficyna, budynki gospodarcze	Opatówek	KL-III-885/51/64	14.12.64r.
4.	96	Fabryka sukna i dom robotników	Opatówek	KL-III-885/53/64	14.12.64r.
5.	234	Domek gotycki, tzw. Cukiernia	Opatówek	KL-III-880/35/69	03.02.69r.
6.	235	Rogatka	Opatówek	KL-III-880/36/69	03.02.69r.
7.	340	Kaplica grobowa generała Zajączka	Opatówek	KL-III-880/319/70	06.06.70r.
8.	471	Pałac, oficyna, park	Tłokinia Kościelna	KL-III-5340/49/85	21.03.85r.
9.	543	Kościół parafialny p.w. św. Michała Archanioła	Rajsko	L.Rej. 60	24.09.30r.

Na podstawie ostatecznych decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków do rejestru zabytków wpisanych jest dwadzieścia osiem przedmiotów - zabytków ruchomych występujących na terenie gminy Opatówek.

Ich lista zawarta jest w poniższej tabeli:

L.p.	Obiekt	Liczba przedmiotów	Wieś	Nr decyzji	Wydana dnia
1.	Płaskorzeźba Rodzina Matki Boskiej (Koś. par. p.w. św. Michała Archaniola)	1	Rajsko	KS.Z.II-1/57/50	07.06.50r.
2.	Obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem (Koś. par. p.w. św. Michała Archaniola)	1	Rajsko	KS.Z.II-1/55/50	07.06.50r.
3.	Krucyfiks (Koś. par. p.w. św. Michała Archaniola)	1	Rajsko	WK 55/4024	07.06.50r.
4.	Wyposażenie kościoła parafialnego (Koś. par. p.w. św. Michała Archaniola)	25	Rajsko	PSOZ-Kal-30/33/96	20.09.96r.

Ochrona konserwatorską objęte są również stanowiska archeologiczne.

Ponadto pozostałe obiekty zabytkowe (obecnie nie wpisane do rejestru zabytków) figurujące w ewidencji zabytkowej architektury i budownictwa, jak: zespoły sakralne, założenia rezydencjonalne oraz pojedyncze przykłady: budynki użyteczności publicznej, obiekty przemysłowe, kaplice, szkoły, budynki mieszkalne, itp. podlegają przepisom prawa budowlanego, w ramach którego winny być respektowane ogólne wymogi konserwatorskie, odnoszące się do ww. obiektów. Spis zabytkowych obiektów architektury i budownictwa spełnia rolę inwentarza wszystkich, zachowanych obiektów zabytkowych, służącego jako baza danych, z której obiekty kwalifikujące się, umieszczane są w rejestrze zabytków.

Istnieje lista inwentarzowa sporządzona w 1985 roku dla obszaru gminy Opatówek (z uzupełnieniem z 1989 roku) przez M. i Z. Uczkiewiczów. Lista ta zawiera między innymi 109 domów i czworaków, 29 zagród oraz 26 kapliczek, krzyży i figur przydrożnych. Wiele z tych obiektów nie dotrwało do dnia dzisiejszego, wiele z nich zostało zmodernizowanych bądź przebudowanych.

2.2.3 Środowisko przyrodnicze

Środowisko przyrodnicze stanowi zespół czynników biotycznych i abiotycznych pozostających we wzajemnej korelacji. Zmiany zachodzące w obrębie jednego komponentu pociągają za sobą kolejne. Tak wywołana reakcja łańcuchowa, którą powoduje, poprzez niewłaściwą działalność gospodarczą także człowiek, doprowadza do degradacji środowiska przyrodniczego.

Przedstawiona poniżej diagnoza stanu, ma na celu ukazanie walorów przyrodniczych gminy Opatówek, określenie podstawowych zagrożeń środowiskowych oraz uświadomienie faktu, że racjonalne korzystanie z zasobów przyrodniczych – zgodnie z zasadą ekorozwoju - zapewnia, poza ochroną walorów środowiskowych, także ich wykorzystanie w celu poprawy warunków bytowych ludności.

2.2.3.1 Morfologia

Ukształtowanie powierzchni gminy Opatówek jest dość urozmaicone. Dominującą formą morfologiczną są obszary wysoczyznowe zbudowane z osadów morenowych zlodowacenia środkowopolskiego. Obszary te, wznoszące się ca od 120 do ponad 180 m n.p.m. zajmują południowo - zachodnią, zachodnią, środkową oraz częściowo wschodnią część gminy. Najwyższe wzniesienia zaznaczają się w południowo - zachodnim krańcu analizowanego obszaru - są to wyniesienia zwane Chełmskimi Górami (135 - 185 m. n.p.m.).

Pozostałe wyniosłości terenu zaznaczają się w rejonie miejscowości: Poduchowna, Cienia II - Porwity oraz we wschodniej części gminy w okolicy Rajska. Skłony wzniesień osiągają 5 - 10 %, a nawet powyżej 10 %.

Formą pochodzenia fluwialnego występującą na obszarze gminy Opatówek jest plejstocenska terasa akumulacyjna stanowiąca powierzchnię zasypania Praprosny i jej dopływów, utrzymująca się na poziomie 90 - 150 m n.p.m. o spadkach ca 5 %.

Obszar terasowy charakteryzuje się obecnością form wydmowych (południowa część gminy - rejon wsi Pustkowie) oraz siecią niewielkich dolinek i zagłębień terenu.

Dolinki rzeczne Pokrzywnicy z dopływem Trojanówką oraz Swędrnią, mają postać wąskich osiągających max szerokość 50 - 100 m, nieckowatych, miejscami wciętych wyraźnie form - zwłaszcza w rejonie Trojanowa. W ich obrębie występują zarastające starorzecza oraz podmokłości (stałe lub okresowe).

Poza naturalnymi, wynikającymi z przeszłości geologicznej formami terenu, w obrębie gminy występują formy antropogeniczne. Są to wyrobiska poeksploatacyjne kruszywa naturalnego drobnego lub grubego o zróżnicowanej powierzchni i głębokości oraz skarpy i podcięcia związane z prowadzeniem traktów komunikacyjnych. Prezentuje to mapa: Rzeźba terenu na tle budowy geologicznej w skali 1 : 25 000.

2.2.3.2. Budowa geologiczna

W oparciu o „Opracowanie fizjograficzne dla gminy Opatówek” Wrocław 1977 r. oraz „Inwentaryzację złóż surowców mineralnych z elementami ochrony środowiska gminy Opatówek” PROXIMA Wrocław 1994 r. przeprowadzono charakterystykę warunków geologicznych analizowanego obszaru.

Gmina Opatówek leży w obrębie północnej części monokliny przedsudeckiej w granicach mniejszej jednostki tektonicznej zwanej monokliną kalisko - złoczewską.

Na obszarze tym występują fragmentarycznie utwory mezozoiczne - osady jury. Na powierzchni w rejonie Trojanowa, natomiast na obszarze niemal całej gminy pod osadami trzeciorzędowymi i czwartorzędowymi. Litologicznie są to: margle, wapienie, łupki margliste i zlepińce wapienne. Miąższość serii jury górnej wynosi od 119 - 170 m. W Trojanowie znajduje się wystąpienie wapieni, które stanowiło przedmiot eksploatacji przed I wojną światową. Obecnie wyrobisko to jest nieczynne i zarosnięte.

Na zdenudowanej powierzchni utworów mezozoicznych osadziły się znacznej miąższości osady trzeciorzędowe. Utwory te reprezentowane są przez iły plioceńskie posiadające charakterystyczne pstre zabarwienie - efekt procesów wietrzenia przy rozkładzie siarczków żelaza. Osady te nie wykazują ciągłości warstwy, występują na różnych głębokościach tworząc soczewy wśród utworów lodowcowych (na SW od Opatówka oraz w okolicy Cieni Folwark). Na terenie gminy dominują utwory czwartorzędowe tworzące niemal ciągłą pokrywę o dość zróżnicowanej miąższości (śr. miąższość 40 - 50 m). Plejstocen reprezentowany jest przez utwory lodowcowe budujące obszary wysoczyznowe. Są to głównie gliny piaszczyste, lokalnie pylaste, żwiry oraz piaski gliniaste w stanie na ogół twaroplastycznym i piaski średniozagęszczone. Utwory te wykazują znaczne przemieszanie i związane z tym zróżnicowanie miąższości. Do utworów plejstocenijskich należą również: piaski, piaski mułkowate, mułki, iły i żwiry pochodzenia rzecznoego oraz o charakterze zastoiskowym budujące terasy. Miąższość tych utworów waha się od 1 do kilkunastu metrów. Są one podścielone glinami na ogół twaroplastycznymi bądź piaskami zagęszczonymi lub średnio zagęszczonymi.

Z okresu holocenijskiego pochodzą utwory aluwialne (piaski, piaski ze żwirem, muły, mułki i namuły organiczne) budujące dolinki rzeczne oraz utwory deluwialne (piaski mułkowate i mułki) występujące w obrębie den dolinek bocznych.

W dolinach większych rzek (Pokrzywnicy i Trojanówki) znajdują się również pokłady torfów.

Fragmentarycznie na terenie gminy występują piaski eoliczne oraz wydmy - na południe od miejscowości Porwity.

Mapa: Rzeźba terenu na tle budowy geologicznej w skali 1 : 25 000.

Ocena warunków gruntowych pod kątem sposobu ich użytkowania

Zapoznanie się z budową geologiczną gminy pozwala na ocenę warunków gruntowych z punktu widzenia nośności gruntów i parametrów geotechnicznych, a w konsekwencji oceny sposobu ich użytkowania.

Pas środkowy ciągnący się na północ od Opatówka na kierunku wschód - zachód, należy do obszarów o dominacji gleb wysokich klas bonitacyjnych II - III, wytworzone głównie z piasków gliniastych na glinach, podlegających ochronie przed przeznaczeniem ich na cele nierolnicze. Korzystne warunki budowlane wymagają konieczności ograniczenia zabudowy do terenów zabudowy istniejącej.

Grunty orne klasy IV a - IV b należące do grupy gleb wartościowych wykazują w związku z tym przeciwwskazania zabudowy do niezbędnego minimum.

Tereny piaszczyste i żwirowe na terenie gminy, o korzystnych warunkach gruntowo - wodnych i klimatycznych, wskazane są do osadnictwa.

Mniej jednorodne geologicznie grunty budujące doliny wykazują słabe właściwości geotechniczne. Obszary te pełnią funkcję układu wentylacyjnego oraz odwadniającego. Z tego względu wskazane są do pozostawienia jako tereny otwarte, wykluczone spod zabudowy.

Baza surowcowa

Gmina Opatówek posiada na swoim terenie jedynie surowce pospolite, wykorzystywane głównie na potrzeby lokalne.

Zgodnie z danymi opracowanymi przez PROXIMA Wrocław 1994r., na analizowanym obszarze występują punkty eksploatacyjne piasków związane z osadami pochodzenia fluwialnego, fluwioglacjalnego oraz eolicznego. Osady te posiadają często domieszki pylaste i gliniaste lub też wkładki, warstewki żwirowe oraz pojedyncze otoczaki. Brak segregacji materiału stanowi o jego słabej jakości jako surowca.

Nieformalną eksploatację piasków prowadzi się w 7 punktach. Zalegalizowana eksploatacja dokonuje się w 3 złożach: Cienia IIIB, Cienia IIIA Opatówek – Rogatka. Ww. złoża, eksploatowane przez prywatnych właścicieli, posiadają opracowania geologiczne, koncesje i projekty zagospodarowania złoża. Ich zasobność jest niewielka i wynosi odpowiednio: 235, 133 i 48 tys. ton. W związku z tym mogą być one wykorzystywane wyłącznie dla potrzeb budownictwa i drogownictwa lokalnego. Ma to szczególne znaczenie dla budownictwa wiejskiego oraz dla rozbudowy ośrodków rekreacyjnych, przede wszystkim wokół zbiornika na Pokrzywnicy.

Kruszywo naturalne grube reprezentowane przez piaski ze żwirem występują głównie wśród osadów fluwioglacjalnych i glacialnych. Są one zmienne pod względem jakościowym, mają zmienną ilość materiału grubego i drobnego oraz domieszkę otoczek. Tworzą jedno większe wystąpienie w miejscowości Zduny - udokumentowane złożo piasków rzecznych drobno i średnioziarnistych – o zasobach 182 tys. ton.

Podczas prac terenowych przeprowadzonych przez Przedsiębiorstwo PROXIMA stwierdzono 4 punkty nielegalnej eksploatacji, przy czym część to punkty bardzo małe. Miejsca wystąpień pospółki, która jest cenniejszym surowcem budowlanym w stosunku do piasku, w Bogdanowie, Tłokini Kościelnej, Porwitach i Michałowie kwalifikuje je do legalizacji.

Surowce ilaste trzeciorzędowe mogą stanowić dobry materiał do produkcji elementów budowlanych – surowiec zupełny do produkcji cegły pełnej, dziurawki i rurek kanalizacyjnych. Jedynym udokumentowanym złożem ilów jest Cienia I, które posiada dokumentację geologiczną, koncesję i plan zagospodarowania przestrzennego.